

FORSKNINGSRAPPORT | FÖRSKOLEDIDAKTIK

Varför går barnen inte i förskolan?

Hillevi Lenz Taguchi

Varför går barnen inte i förskolan?

Intervjusvar från vårdnadshavare som valt att
stanna hemma med sina barn

Forskningsrapport från Stockholms Universitet
Publicerad på Stockholms Universitets
hemsida 2022-09-30
Författad av Hillevi Lenz Taguchi
Professor i Barn- och ungdomsvetenskap
med inriktning mot förskola
Kontakt:
Hillevi.lenz-taguchi@buv.su.se

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning	3
Sammanfattning av huvudresultaten	5
Bakgrund.....	5
De intervjuade och deras familjer	6
Sammanfattande figurer av huvudresultaten.....	8
Orsaker och tidpunkt för beslutet	10
Samhällsnormer som identifierats i relation till valet	12
Effekter av valet på familjen, barnet och individen.....	15
Ekonomiska och sociala kostnader	16
Projektbeskrivning	18
Bakgrund och syfte	18
Beskrivning av urvalsförfarandet	19
Respondenternas bakgrundsdata	20
Urvalets representativitet	22
Intervjuerna och intervjufrågorna	23
Analysmetoden	25
Forskningsetik samt hantering och lagring av data.....	27
Resultatredovisning	30
Inledning.....	30
Tankar om förskolan i allmänhet och en obligatorisk förskola i synnerhet	31
Förskolan är en samhällsviktig verksamhet	32
Förskolan inte bra för barn under 2-3 års ålder kopplat till brister i förskolan	34
Syn på obligatorisk förskola.....	36
Orsaker till att själv ge barnen omsorg i hemmet	37
Inledning: ett affirmativt beslut.....	37
De främsta orsakerna.....	39
Andra orsaker	45
Påverkan på familjen, barnet och individen	47
Dominerande normer i samhället.....	52
Socialiseringsnormen och normen om den otillräckliga familjen/föräldraskapet	55
Arbetsnormen och jämställdhetsnormen.....	58

Bemötande av professionella	59
Familjens nätverk	63
En ideal förskola och ett idealt samhälle för småbarnsföräldrar.....	65
Avslutande diskussion om kostnaderna av ett normbrytande val och beteende.....	67
Slutord	73
Författarens kommentarer	75

Sammanfattning av huvudresultaten

Varför går barnen inte i förskolan? I detta inledande avsnitt sammanfattas huvudresultaten av studien som är baserade på en systematisk kodning¹ av intervjusvar från en strukturerad intervjustudie av vårdnadshavare som valt att sköta omsorgen av sina barn i förskoleåldrarna själva. I rapportens huvudavsnitt ges en mer ingående resultatredovisning med många exempel på utsagor från de intervjuade. Sammanfattningen inleds med en kort bakgrund till studien och en beskrivning av urvalet.

Bakgrund

I en statlig utredning, *Förskola för alla barn* (SOU 2020:67), efterfrågas behovet av forskning om orsakerna till att det finns vårdnadshavare till barn i förskoleåldrarna som väljer att inte utnyttja sin lagstadgade rätt till förskoleverksamhet. För åldrarna 1-5 år utgör denna grupp vårdnadshavare knappt 15%. Antalet 5-åringar i förskolan var år 2021 totalt 96% medan antalet 1-åringar var 50 %, 2-åringarna var 91% och 3-åringarna 94%.² Statistiken visar alltså att det framför allt är de allra yngsta barnen, dvs. ett-åringar på väg att bli 2 år som inte ännu är inskrivna i förskolan, medan det endast skiljer knappt 2% mellan gruppen 3-åringar och äldre förskolebarn (4-5 år). Att glappet mellan 1- och 2-åringar är så stort (41%) beror dels på vårdnadshavares eget val att sträcka ut föräldraledigheten och vänta med att skriva in sina barn tills de är mellan 1 ½ och 2 år gamla. Dels att kommunerna vid intresseanmälan enligt lag har 3 månader på sig att ta fram en plats, men som kanske inte är den plats som i första hand överensstämmer med önskemålen, varför inskrivningsåldern blir ytterligare senarelagd.³ Av de barn som inte är inskrivna i förskolan kommer dessa oftare från socioekonomiskt svaga familjer, arbetslösa, och/eller utlandsfödda vårdnadshavare för vilka skillnaden genomgående är ca 5% med jämförelsegrupperna (SOU 2020:67).

---

¹ Metoden som används kallas konstruktivistisk grundad teori och förklaras mer ingående senare i rapporten.

² SCB 2021. <https://www.skolverket.se/skolutveckling/statistik/sok-statistik-om-forskola-skola-och-vuxenutbildning?sok=SokC&verkform=F%C3%B6rskola&omrade=Barn%20och%20grupper&lasar=2021&run=1>

³ Utbyggnaden av förskolan innebär att alla barn i dag faktiskt kan erbjudas en förskoleplats från 1 års ålder i alla kommuner inom 3 månader och att andelen barn i förskola är tredje högst i EU (efter Danmark och Nederländerna).

Denna studie⁴ intresserar sig för de ca 15% barn vars vårdnadshavare valt att inte skriva in sina barn i förskolan, vilket alltså i första hand handlar om barn i åldrarna 1-3 år och ibland även deras äldre syskon. Varför går inte dessa barn i förskolan? Vad är det som motiverar föräldrar att bryta det statistiska mönstret ovan och stanna hemma längre med sitt yngsta barn efter att det fyllt 2 år? Handlar detta beslut om bristande kunskaper om förskolans verksamhet, dvs. kunskap om varför förskolan är bra för barnen, eller handlar det om ett bristande förtroende för verksamheten, och/eller egna dåliga erfarenheter av förskolan? Finns det personliga eller samhällsliga hinder som gör att föräldrarna inte vill eller kan skriva in sitt/sina barn i förskolan?

De intervjuade och deras familjer

Studien genomfördes under pandemihösten 2020 och all kontakt skedde per telefon och via den digitala plattformen ZOOM pga. samhällsrestriktioner kring smittorisk. Intervjudeltagarna rekryterades via ett självselekerat urval som innebär att deltagarna själva tog kontakt med forskaren efter att ha sett eller hört information om projektet på BVC (barnvårdscentralen), öppna förskola eller på nätet.⁵ Öppna förskolor är öppna för föräldrar som är hemma med sina barn och riktar sig främst mot de allra yngsta barnen under föräldraledigheten. Intervjuerna strukturerades med ett frågebatteri om 8 huvudfrågor med följdfrågor och var mellan 30 och 90 minuter långa.

Deltagarna är vårdnadshavare vars yngsta barn upp till 3 års ålder inte går i förskolan alls och de äldre barnen är vanligen inte inskrivna på heltid. Alla sexåringar i familjerna deltar eller har deltagit i förskoleklass innan de börjat skolan. Av de 31 intervjuade var 5 män. Alla föräldrar lever i heterosexuella relationer tillsammans med sina barn och har i snitt 2,6 barn.

---

⁴ Forskningsprojektets namn är *Ojämlig tillgång till förskola i Sverige*, FORTE, Dnr: 2019-0146. Forskningsmedel från FORTE beviljades 2019 för ett pilotprojekt⁴ på ett år för att undersöka orsakerna till att vårdnadshavare väljer att inte utnyttja sin rätt till förskoleplats till sitt/sina barn i förskoleåldern genom att intervjua vårdnadshavare som gjort detta val. Forskningsfrågan gäller vilka eventuella hinder som finns/anförs av vårdnadshavare till barn i förskoleåldrarna om varför barnet/barnen inte är inskrivna i förskolan.

⁵ Rekryterings- och urvalsprocessen beskrivs i detalj senare i rapporten med en diskussion om effekterna av den.

De intervjuade vårdnadshavare som är utrikes födda uppgår till 19% eller 5 respondenter av de 31 vårdnadshavare som gav sitt medgivande till en intervju varav två är födda i ett annat nordiskt land. Detta kan jämföras med 20% utlandsfödda personer i hela befolkningen.⁶

Urvalet består av 18 familjer från någon av landets storstäder eller förorter till dessa. 9 kommer från småstäder spridda över hela landet och 4 familjer bor i glesbygd/landsbygd. Ungefär hälften (17/31) av de intervjuade har inte själva gått i förskola, men har i vissa fall varit inskrivna i barnomsorg hos dagbarnvårdare ("dagmamma"). Här förtjänar det att påpekas att inskrivningstalen i förskola i Sverige är i stort sett identiska på landsbygd, i mindre stad/landsort och i förort till storstad/storstad.⁷

En knapp tredjedel (9/31) av vårdnadshavarna delar omsorgen om barnen hemma 50/50 och arbetar växelvis deltid (eller heltid i kortare perioder) båda två. I två av familjerna har männen valt att vara hemma på heltid. I 20 av familjerna är kvinnan hemma på heltid, alternativt arbetar deltid (oftast som egenföretagare) eller studerar.

Utbildningsnivån bland de intervjuade är hög. Alla kvinnor utom en har högre eller lika hög utbildning som mannen. Hela 96% av dessa kvinnor har minst 2 års eftergymnasial utbildning (minst 2 år på högskola eller yrkeshögskola) och 84% har högskoleexamen. Vårdnadshavarna i urvalet har därmed i genomsnitt en högre utbildningsbakgrund än befolkningen i övrigt.

Trots att urvalet inte är representativt för vårdnadshavare till barn i förskoleåldrarna i riket så kan respondenternas svar informera oss om varför vårdnadshavare inte alltid väljer att skriva in sina barn i förskolan. Här finns svar som kan gälla även andra familjer än de 31 som representeras i denna studie, vare sig de är inrikes eller utrikes födda, hög- eller lågutbildade, bosatta på landsbygden eller i storstaden, osv.

---

⁶ <https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/manniskorna-i-sverige/utrikes-fodda/>

⁷ SCB 2021. <https://www.skolverket.se/skolutveckling/statistik/sok-statistik-om-forskola-skola-och-vuxenutbildning?sok=SokC&verkform=F%C3%B6rskola&omrade=Barn%20och%20grupper&lasar=2021&run=1>

Sammanfattande figurer av huvudresultaten

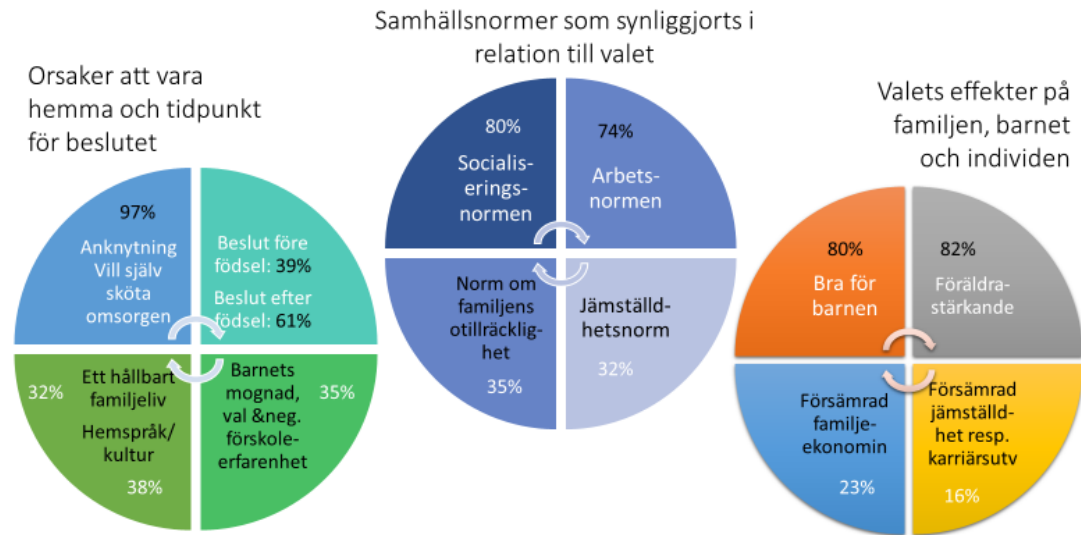
Huvudresultaten kan sammanfattas i fyra figurer (se nästa sida) som här beskrivs översiktligt. Dessa resultat redovisas därefter mer ingående under enskilda rubriker. För att få kunskap om hur dessa huvudkategorier genererats hänvisas till själva rapportens mer detaljerade resultatredovisning. En fråga som endast redovisas i den längre resultatredovisningen handlar om hur de intervjuade tänker sig en ideal förskola och ett idealt samhälle för svenska småbarnsfamiljer skulle se ut om de själva fick bestämma.

Den första figuren som sammanfattar huvudresultaten visar svar som berör de främsta orsakerna till, samt tidpunkten för, valet att vara hemma längre än föräldraförsäkringen medger, dvs. om valet gjordes *innan* det första barnets födelse eller *efter*, i samband med föräldraledigheten och/eller efter försök till inskolning av barnet. En majoritet av de intervjuade har fattat beslutet först efter det första barnets födsel. Den främsta orsaken till att fortsätta vara hemma är att skapa en nära anknytning till barnet och att själv vilja utföra omsorgen om barnet.

Den andra figuren sammanfattar frågor om normer i samhället. Här visas andelen svar som kunnat kodas i fyra huvudsakliga samhällsnormer som uppenbarat sig för vårdnadshavarna. Den starkaste normen enligt utsagorna är socialiseringsnormen. Enligt denna norm är förskolans främsta uppgift att socialisera barnen in i samhället med andra barn och vuxna så tidigt som möjligt. Den näst starkaste samhällsnormen som utsagorna identifierar är arbetsnormen, dvs. att alla vuxna förväntas arbeta så snart som det är möjligt efter föräldraledigheten.

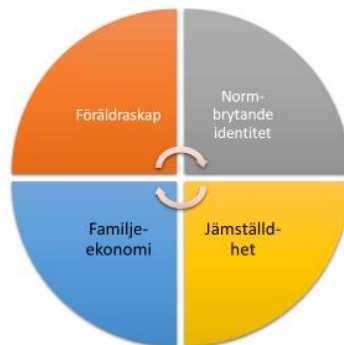
Den tredje figuren sammanfattar svar relaterade till effekter på familjen som genomförandet av valet att vara hemma har haft. De tydligaste effekterna korresponderar till huvudorsaken att vara hemma, nämligen att valet enligt de intervjuade varit mycket bra för barnen och svar som kunde kodas under huvudkategorin föräldrastärkande. Givet att vårdnadshavarna valt att vara hemma är det inte så överraskande att svaren domineras av de positiva effekterna även om också negativa effekter diskuterades.

Figurer 1-3: Orsaker, normer respektive effekter av beslutet att vara hemma längre med barn.

Den fjärde figuren (se nästa sida) sammanfattar intervjuerna i relation till sociala och ekonomiska kostnader och målkonflikter. Figuren omfattar fyra områden: *föräldraskap*, dvs. andras syn på föräldraskap och hur de intervjuade själva förstår sitt föräldraskap; *normbrytande identitet*, dvs. respondenternas upplevelser av de identiteter de menar att andra ger dem och hur detta upplevs av dem själva på olika sätt; *jämställdhet*, dvs. frågor som oftast gäller inre konflikter, samvettsdiskussioner samt andras uppfattningar kring jämställdhetsfrågor som har med karriärsutveckling, lön och pension och som påverkar deltagarna; *familjeekonomi*, dvs. motstridiga upplevelser kring de ekonomiska uppoffringar som flera familjer anför. Här anges inga tydliga procentandelar i bilden eftersom kodningarna av utsagorna inte korresponderar direkt till en specifik intervjufråga även om vissa kvantifieringar kommer att visas nedan när figuren diskuteras närmare.

Figur 4: Sociala och ekonomiska kostnader och målkonflikter

Orsaker och tidpunkt för beslutet

Huvudorsaken till valet att stanna hemma längre än föräldraförsäkringen medger är att vårdnadshavarna vill skapa en stark anknytning och sköta omsorgen om sina barn själva (97%). Detta betyder att 30 av 31 har angivit att anknytningen till barnet är huvudorsaken för valet och att de dessutom betonat att det är viktigt för dem själva att ta och ha huvudansvaret för omsorgen om sitt/sina barn. De intervjuade lyfter på detta sätt fram vikten av att barnet ska knyta an till sina primära vårdnadshavare och till sina syskon. De allra flesta betonar ömsesidigheten i att de själva som vårdnadshavare samtidigt utvecklar en stark anknytning till sitt/sina barn. Detta uttrycks av flera respondenter bland annat i termer av att de inte vill gå minste om att ta del av barnets utveckling, framsteg och lärande under de första åren i barnets liv. Beslutet är således en kombination av det de intervjuade uppfattar som ett viktigt barnperspektiv men också ett väsentligt föräldraperspektiv som en aspekt av den ömsesidighet som gäller för det som anförs som betydelsen av anknytning.

Drygt 60% (19 av 31) angav att beslutet att vara hemma längre fattades efter det första barnets födelse. Deras utsagor vittnar om att erfarenheten av föräldraskapet framkallat en stark ”intuition” eller ”magkänsla” under det första barnets första år i livet. Denna erfarenhet, upplevelse

och känsla föranledde beslutet att vara hemma längre än föräldraförsäkringen gör möjligt. 7 av dessa 19 familjer har haft dåliga erfarenheter från mötet med förskolan med det första barnet i samband med inskolning. Antingen upplevde de att det egna barnet ännu inte var moget/redo för förskolan, eller så upplevde de att barnet inte trivdes eller fick den omsorg det behövde. Beslutet att själv ta omsorgen om barnet handlade då även om att de upplevde att förskolan, tvärtemot vad de förväntat sig, inte kunnat ge det som de menar att deras barn just då behövde.

Drygt en tredjedel (12/31) av de intervjuade hade i förväg planerat och förberett sig för att vara hemma minst 2 år med sina barn. Orsaken de angav var kunskap de hade om barns behov av anknytning och omsorg av de primära omsorgspersonerna. Dessa vårdnadshavare var allsammans utbildade inom vård- och omsorgsyren inklusive förskollärare. Detta är utbildningar där de förvärvat kunskaper om barns utveckling och behov av anknytning och som de valt att ta fasta på i sitt eget föräldraskap. När barnet fyllt två ville de fortsätta vara hemma längre som ett resultat av erfarenheten, upplevelsen och känslan av och/eller vinsterna med att själv ta hand om sitt barn.

Två andra orsaker till beslutet var dels att skapa ett hållbart föräldraskap och familjeliv under den tid då barnen är som minst/youngst (0-3 år). Detta skäl lyftes fram av 39% av respondenterna. Nästan lika många vårdnadshavare (35%) anförde språkligt kulturella skäl till att vara hemma. Det som i första hand avsågs var att barnet skulle få rikligare tillgång till sitt/sina modersmål (förstaspråk) utöver svenskan, vilket inkluderar andra nordiska språk. I två familjer framfördes istället ”familjekulturen” i termer av vikten av att barnet utvecklar vissa värderingar, respektive en emotionell kultur av att lära sig förstå och uttrycka sina känslor; något som vårdnadshavaren menade var svårt för förskolan att ge.

Den sista huvudkategorin som avser orsaker benämns i figuren barnets mognad, val och negativ förskolerfarenhet. Den sammanfattar tre olika koder. Dels 7 utsagor om orsaker som hänvisar till barnets negativa erfarenhet av inskolningen eller en kortare tid på förskolan som inte fallit väl ut; dels 3 utsagor om att barnet ska få välja själv när det vill börja förskolan och 4 utsagor om att barnet är alltför omoget eller känsligt och inte ännu bör börja förskolan. När

hänsyn tagits till överlappningar mellan dessa tre koder har 35% (11 av 31) angivit orsaker som har att göra med barnets mognad, val och negativ förskoleerfarenhet.

De ovanstående resultaten kan sättas i relation till frågan om vårdnadshavarnas tankar om och syn på förskolans roll. En tredjedel av de intervjuade gör tydliga poängar med att de trots sitt val menar att förskolan har en mycket viktig roll för de äldre barnens utveckling, för samhället och jämställdheten. Flera respondenter anför positiva erfarenheter av förskolan men vill trots detta ändå sköta omsorgen om de egna barnen. Att sköta omsorgen själva handlade inte om att förskolan på ett generellt plan ansågs vara en dålig institution. Det sistnämnda konfirmerades när vårdnadshavarna fick möjlighet att berätta hur de skulle önska att den svenska förskolan såg ut och fungerade, som ett drömscenario. En följdfråga var huruvida, och i så fall vid vilken ålder, de då skulle vilja skriva in sitt barn i en sådan perfekt förskola om den existerade. Inte någon av 31 vårdnadshavarna sa att de i dag med de erfarenheter de har av att vara hemma skulle välja att sätta sitt barn i förskolan före tre års ålder, även om förskolan var den bästa tänkbara.

Samhällsnormer som identifierats i relation till valet

Alla de intervjuade vårdnadshavarna vittnade om att beslutet att vara hemma längre med sina barn uppfattades av både dem själva och omgivningen som ett brott mot ett antal dominerande samhällsnormer och ett avsteg från ett förväntat beteende bland småbarnsföräldrar.

Från intervjusvaren framträder fyra dominerande samhällsnormer som enligt de intervjuade medvetandegjordes för dem till följd av beslutet att vara hemma längre. Medvetandegörandet av normer uppstod i konversationer och upplevelser av hur andra i vårdnadshavarnas närhet uppfattar familjens beslut att en av föräldrarna, eller båda (på deltid), vill fortsätta vara hemma efter föräldraledighetens slut. De fyra normer som kan identifieras hänger samman två och två: socialiseringsnormen och normen om familjens otillräcklighet, respektive arbetsnormen och jämställdhetsnormen.

Socialiseringsnormen, som 80% av de intervjuade gav uttryck för, innebär att barnet bara anses kunna socialiseras in i samhället på rätt sätt genom att börja i förskolan så tidigt som

möjligt. Det är den norm som i stort sett alla de intervjuade omedelbart kom att tänka på och ge uttryck för när frågan om normer ställdes. De exemplifierade med citat från frågor och kommentarer från andra i stil med: *'Men hur ska barnet kunna socialiseras om ni fortsätter att vara hemma med dom?'* när de berättar om sitt beslut. Socialiseringsnormen hänger ihop med normen om familjens otillräcklighet som 35% av de intervjuade diskuterade på olika sätt, men med samma grundläggande betydelse. Den handlar om att familjen ses som en mer eller mindre bristfällig institution i förhållande till barnets utvecklingspotential, som bäst anses kunna tillfredsställas av professionella pedagoger i förskolan.

I en tredjedel (11 av 31) av intervjuerna diskuterades olika uttryck för de ovanstående två normerna som hänger samman och förstärker varandra med lite olika variationer. I flera av utsagorna beskriver respondenterna hur de uppfattar att andra resonerar och kommenterar deras beslut på ett sätt som innebär att det i samhället finns en *"rädsla att göra fel"* som småbarnsföräldrar, och att föräldrar *"inte tror på sin egen förmåga"* att vara tillräckligt bra föräldrar. Andra menar att det till och med finns en ett sätt att tänka i samhället som innebär att småbarnsföräldrar faktiskt inte *kan* och är tillräckligt kompetenta att klara uppgiften att ge sina egna barn det de behöver. Familjen uppfattas som mer eller mindre bristfällig, framför allt i förhållande till uppgiften att göra barnet till sociala och demokratiska samhällsmedborgare. Barnet anses, som en av de intervjuade säger, behöva *"befrias från sin familj"* för att i förskolan utvecklas till en socialt och språkligt kompetent framtida medborgare.

Den andra mycket betydelsefulla samhällsnormen som anfördes av 74% av de intervjuade var arbetsnormen, dvs. att såväl män som kvinnor förväntas förvärvsarbeta så snart föräldraledigheten är slut. En föräldraförsäkring som de intervjuade ofta påpekar är jämförelsevis mycket generös. Arbetsnormen är nära sammanlänkad med jämställdhetsnormen, som 32% av de intervjuade betonade som viktig och stark i sammanhanget. Betydelsen av den samhällsnorm som ges uttryck för i utsagorna handlar om att det är först när kvinnor förvärvsarbetar lika mycket som män som verklig jämställdhet i samhället kan uppnås.

Arbetsnormen, understödd och förstärkt av jämställdhetsnormen, framträder i intervjumaterialet som en självklar och för givet-tagen norm som en majoritet av dessa vårdnadshavares

beslut de facto strider mot. Den tredjedel som delar 50/50 på omsorgen hemma och förvärvsarbete bryter förvisso inte mot jämställdhetsnormen rent tekniskt. Men de bryter mot arbetsnormen som understöds av en jämställdhetsnorm som innebär att kvinnor ska arbeta lika mycket som män totalt sätt för att lönegapet mellan könen ska kunna minska i samhället. Ett par av de kvinnor som delar lika gällande omsorgen om barnen med sina män vittnar om hur arbetskollegorna (dock aldrig cheferna) ifrågasätter beslutet med hänvisning till kvinnors sämre karriärs- och löneutveckling. Den jämställdhetsnorm som beskrivs i uttågerna som dominerande i samhället handlar alltså *inte* om att män också bör utföra mer av omsorgs- och det reproducerande hushållsarbetet i den privata sfären för att korrigera jämställdheten mellan könen. Detta är dock vad en tredjedel av männen i detta material faktiskt har valt att göra (9 män delar lika med kvinnan och 2 män har valt att vara hemma på heltid).

I relation till de samhällsnormer som de intervjuade vårdnadshavarna upplever är det av intresse att diskutera de svar som ges i förhållande till hur de intervjuade beskriver bemötandet från de professionella inom BVC, vårdinrättningar, öppna förskolan, förskolan och skolan. Som svar på frågan anger vårdnadshavarna en rad, delvis motstridiga, erfarenheter av ett sådant bemötande. En tredjedel (10 av 31) uppger att de fått ett professionellt neutralt och icke värderande bemötande när de informerat om att de valt att vara hemma längre med sitt/sina-barn. Något fler anför att de har bemötts med negativa eller misstänkliggörande attityder av professionella (13 av 31). Samtidigt innebär flera av de sistnämnda uttågerna att ett negativt bemötande bara gäller enstaka kontakter medan andra kontakter tvärtom inneburit ett positivt bemötande. Några av de negativa kontakterna har även med tiden förändrats till en positiv uppmuntran att vara hemma. Sammantaget vittnar därför fler än hälften av vårdnadshavarna (17 av 31) om att barnsjuksköterskor, läkare, förskollärare och lärare på olika sätt varit tydligt stöttande och uppmuntrande i sina kommentarer då de fått information om det beslut som vårdnadshavarna fattat.

Detta positiva bemötande från de professionella, vilka antas ha kunskaper om små barn och förskoleverksamhet, kan förstås som motstridigt. Ofta anges att den professionella personen som är positiv och uppmuntrande själv är äldre och med lång erfarenhet i yrket. Ett tänkbart resultat hade varit att fler professionella, både initialt och ju oftare de träffade familjen, skulle

ge uttryck för ett bristfälligt beslut med uppmaningar om att skriva in barnet i förskolan så snart som möjligt. Istället uttalar de, enligt de intervjuades utsagor, ofta stöd för *samma norm-brott* som vårdnadshavarna själva upplever att de gör i förhållande till socialiseringsnormen, dvs samhällsdiskursen om vad som är bäst för barnen. Detta stöd från professionella upplever vårdnadshavarna som mycket värdefullt eftersom det ger stöd till deras beslut.

Effekter av valet på familjen, barnet och individen

Av de 31 intervjuade anförde 25 uttryckligen att beslutet att vara hemma längre än vad föräldraförsäkringen medger är bra för barnen. Vinsterna som anfördes är ”trygga”, ”lugna”, ”koncetrerade” och ”självständiga” barn som får ”utforska och lära i egen takt” tillsammans med vuxna och syskon. Stärkta syskonrelationer framförs som en vinst av många, något som förskolan inte kan ge, enligt flera respondenter. Enligt samtliga intervjuade är vinsterna av beslutet att vara hemma längre sådana att de kompenserar för de ekonomiska och sociala kostnader som valet att ge barnen omsorg själva också innebär, vilka redovisas nedan.

Flera av de intervjuade tog även upp en positiv effekt som handlade om att deras barn utvecklade flera goda relationer till andra vuxna i samhället: vuxna på vårdcentraler, i affärer, hos frisören, osv. De beskriver att barnen ofta följer med på ärenden utanför hemmet och att detta visat sig viktigt för barnens utveckling och lärande. Ett annat svar som en handfull vårdnadshavare (5 av 31) nämnde var hur andra i omgivningen uttryckte beundran över barnens självständighet, lugn och empati; både i egen lek och i lek med andra barn.

En annan positiv effekt (26 av 31) handlade om ett mer hållbart och stress-reducerat familjeliv med ett stärkt föräldraskap. Detta hänvisade också till stärkta familjerelationer mellan både syskon och de vuxna, samt mellan de vuxna och barnen. Att beslutet även kan leda till upplevelsen av en högre grad av jämställdhet i paret var en utsaga som 4 av 31 framförde. Detta förklarades med att familjen sammantaget fick mer tid att ägna åt föräldraskap och hemarbete, såväl som ett par tillsammans som ett delat ansvar.

Ekonomiska och sociala kostnader

En negativ effekt av beslutet (uppgavs av 23%) är en försämrad familjeekonomi. De som uppgav detta förtydligade att de varit tvungna att välja mindre bostäder, avstå från bil och semesterresor och göra andra personliga uppoffringar. Utsagor av det här slaget kommenterades dock alltid med försäkringar om att det ändå varit och är värt uppoffringarna. 16% av vårdnadshavarna uppgav samtidigt att de oroade sig för de negativa konsekvenser som beslutet kan få för deras professionella utveckling, svårigheter att få ett bra arbete i framtiden och oro för en lägre framtida pension. Några (5 av 31) av dessa talade uttryckligen om detta i termer av ett jämställdhetsproblem. För dessa kvinnor handlade denna målkonflikt både om deras ansvar för sig själva men även i relation till jämställdheten i samhället. 4 av dem slet emotionellt med sin identitet som feminister. De kände sig som ”dåliga feminister” som ”bidrog till ojämställdhet” inte bara för dem själva utan i samhället i stort. För dessa kvinnor var målkonflikten kring jämställdhetsfrågan särskilt smärtsam. Mest handlade det dock om den direkta effekt beslutet att vara hemma kan få för deras eget professionella liv, löneutveckling och pension. Målkonflikten som rör jämställdheten för den individuella kvinnan ställdes för dessa kvinnor mot valet att själva vilja ta omsorgen om sina barn, för att uppnå vad som kan sammanfattas med ett mer hållbart och mindre stressat familjeliv för både barnens, sin egen och familjens skull.

Enligt de intervjuade tycks de sociala kostnaderna upplevs som betydligt tyngre än de ekonomiska kostnaderna. De sociala kostnaderna sammanfattats som antingen en upplevd känsla av vad som här valts att betecknas i termer av en normbrytande identitet som inte sällan klistras som en etikett eller ett ”stigma” på hela familjen eller på kvinnan i familjen. De här utsagorna vittnar om att andra betraktar dem som dåliga föräldrar, eller ”offer för ojämställdhet” ekonomiskt och/eller karriärmässigt (10 av 31). Att ge sina barn ett dåligt föräldraskap, som 8 av 31 gav tydligt uttryck för, innebar en smärtsam social kostnad som enligt andra sammankopplas med att något är direkt ”fel” med familjen när de inte väljer att sätta sitt barn tidigt i förskolan. Upplevelsen av andras uppfattningar om dem som dåliga föräldrar kombinerades enligt de intervjuade på detta sätt med epitet för andra normbrytande identiteter: ”anti-feminister”, ”konservativa”, eller ”lågutbildade”, alternativt ”förmögna”, ”religiösa”, ”sektmedlemmar”, eller

rätt och slätt ”arbetskygga” eller ”lata”; att döma av de frågor och kommentarer som de intervjuade vårdnadshavarna har fått, direkt eller indirekt, från personer i sin omgivning.

En ytterligare social kostnad utgörs av en ofta förekommande upplevelse av att vårdnadshavarnas val tycks ge *andra* föräldrar dåligt samvete eller väcker känslor av avund eller rädsla inför normbrott när de berättar att de valt att stanna hemma längre med barnen. Den egna upplevelsen av ett gott föräldraskap och bättre familjeliv skapar flera olika reaktioner som gör att flera av de intervjuade säger att de medvetet avstår från att prata om sitt val med andra. De avstår ibland till och med att tala om detta med nära vänner och familjemedlemmar av rädsla att väcka dåliga känslor hos syskon, kusiner, m.fl.

Projektbeskrivning⁸

Bakgrund och syfte

Syftet med denna studie⁹ är att utifrån intervjuer undersöka varför vårdnadshavare väljer att avstå från sin rätt till förskoleplats för sitt/sina barn. Forskningsfrågan handlar om vilka personliga eller samhälleliga hinder som vårdnadshavarna upplever finns för att de ska vilja skriva in sina barn i förskolan.

Bakgrunden till denna studie är en fråga om en eventuell *ojämlik tillgång till förskola* i Sverige.¹⁰ Utbyggnaden av förskolan innebär att alla barn i dag faktiskt kan erbjudas en förskoleplats från 1 års ålder, men en ojämlik tillgång kan ändå uppstå om familjer saknar kunskap om förskolan eller saknar förtroende för verksamheten. Denna studie bidrar med en första kartläggning av vilka hinder som gör att vårdnadshavare avstår från att skriva in sina barn i förskolan, vare sig de är personliga eller samhälleliga.

I den statliga utredningen *Förskola för alla barn* (SOU 2020:67) efterfrågas behovet av forskning om *orsakerna* till att det finns vårdnadshavare till barn i förskoleåldrarna som väljer att inte utnyttja sin lagstadgade rätt till förskoleverksamhet. Den senaste statistiken från SCB är från 2021¹¹ och visar att knappt 15% avstår från förskola utspjutt över barnets möjliga förskoletid 1-5 år. Inskrivningstalen är generellt lägre bland allra yngsta barnen (1-3 år) där 78,7% var inskrivna i förskolan, än för de äldre barnen (3-5) där ca 95,5% var inskrivna. Som visades i sammanfattningen är glappet som störst mellan ett och tvååringarna, då inskrivningstalen går från 50% till 91%.

---

⁸ Mitt största tack går till de vårdnadshavare som delat med sig av sina erfarenheter och tankar i samtycke om att dessa ska ligga till grund för en vetenskaplig analys. Jag vill även rikta ett särskilt tack till mina kollegor Fil.dr. Lena Aronsson och Fil.dr. Karin Hultman som hjälp till med olika delar av förberedelserna inför datainsamlingen och/eller transkriberat intervjuer. Tack också till administrativ personal och andra som hjälpt till med översättningar och transkriberingar.

⁹ Projektet som en ettårig pilotstudie beviljades medel år 2019 medel från FORTE. Huvudsökande var professor Susanne Garvis, Griffith University, Australien, tidigare Göteborgs universitet. Från 2020 är professor Hillevi Lenz Taguchi, Stockholms universitet ansvarig projektledare. Medsökande även professor Heidi Harju Luukkainen, Helsingfors universitet. FORTE, Dnr: 2019-0146.

¹⁰ Forskningsprojektets namn är *Ojämlik tillgång till förskola?* FORTE Dnr: 2019-0146.

¹¹ <https://www.skolverket.se/skolutveckling/statistik/sok-statistik-om-forskola-skola-och-vuxenutbildning?sok=SokC&verkform=F%C3%B6rskola&omrade=Barn%20och%20grupper&lasar=2021&run=1>

Utrikes födda vårdnadshavare väljer oftare än inrikes födda att inte utnyttja sin rätt till förskola. För ettåringar förelåg ingen skillnad mellan andelen barn med utländsk bakgrund inskrivna i förskolan och det som av SCB klassificeras som svensk bakgrund (ca 50% för båda grupperna), men skillnaden ökar successivt upp till 5% ju äldre barnen blir. En trolig delförklaring till skillnaden är att gruppen utrikes födda inkluderar flyktingar som kommer till landet när barnen är i förskole- och/eller skolåldrarna.

Deltagandet i förskolan är även ca 5% lägre för barn som kommer från familjer med svag socio-ekonomisk bakgrund, arbetslösa och låg utbildningsnivå (dvs. endast förgymnasial utbildning), jämfört med familjer med en starkare socio-ekonomisk bakgrund och högre utbildningsnivå. Att den vårdnadshavare som är hemma också kan vara arbetslös kan dock inte utslutande ses som en förklaring, utan kan även vara en direkt effekt av ett valet att vara hemma längre än föräldraförsäkringen medger.

Det genomgående budskapet i utredningen är att deltagandet i förskolan bör öka (SOU 2020:67). Detta gäller för gruppen föräldrar med de allra minsta barnen (1-3 år), gruppen barn med svag socio-ekonomisk bakgrund, samt för barn med utländsk bakgrund. När behovet av forskning efterfrågas om orsakerna till att barn inte skrivs in i förskolan riktas intresset mot just dessa familjer. Frågan som ställs är vilka orsakerna är till att dessa vårdnadshavare gör detta val. Syftet med att öka inskrivningstalen i förskolan är, enligt utredningen, att ge alla barn en rättvis tillgång till det svenska språket så tidigt som möjligt, men också att få tillgång till den dominerande svenska kulturen. Det handlar om möjligheten till socialisering allmänt sett för alla barn och i synnerhet en språklig och kulturell integration i det svenska samhället för barn med utländsk bakgrund.

Beskrivning av urvalsförfarandet

Rekryteringen av deltagare till intervjuerna var ursprungligen tänkt att bara omfatta utrikes födda. Svårigheterna att rekrytera, vilka delvis kan hänföras till pandemin, gjorde att även svenskfödda deltagare godtogs, och att den slutliga rekryteringen bäst kan beskrivas enligt vad som kallas ett *självgenererat snöbollsurval*.

Efter godkänd etikprövning startade projektet våren 2020. Den ursprungliga tanken var att rekrytera utlandsfödda vårdnadshavare direkt på och/eller via BVC och öppna förskolor i tre kommuner i Göteborg och Stockholm. I mars 2020 stod det klart att den uppseglande Coronapandemins omöjliggjorde rekrytering av deltagare på plats. Under hösten 2020 genomfördes istället en webb-baserad rekrytering av intervjupersoner. Allt informationsmaterial översattes till engelska, somaliska och arabiska. I informationen framgick att intervjuerna skulle genomföras på telefon eller över nätet och med tolk om så önskades. Informationen sändes ut via e-post – ibland med initial telefonkontakt – till nyckelpersoner på en omfattande mängd BVC-centraler och öppna förskolor i ett stort antal kommuner i Stockholm, Södertälje och Göteborg. Efter upprepade mail och telefonkontakter med nyckelpersoner hade i oktober endast en enda vårdnadshavare tagit kontakt för att bli intervjuad. Ungefär vid samma tidpunkt mejlade ett par vårdnadshavare projektledaren och berättade att de sett information på BVC och öppna förskolan, och nu undrade om de kunde delta i undersökningen trots att de inte var utlandsfödda.

Mot bakgrund av svårigheterna att rekrytera deltagare fattades beslut om att även svenskfödda vårdnadshavare kunde delta. Denna information spreds på lokala, regionala eller nationella nätverkssidor (Facebook) för hemmavarande vårdnadshavare. I Sverige finns två större nätverk som förgrenar sig på ett antal mindre lokala nätverk. Detta följdes av en jämn ström av totalt 45 förfrågningar via email från vårdnadshavare i hela landet. Alla som hörde av sig ombads returnera en förfrågan om att samtycka till att delta. Av de 45 vårdnadshavare som kontaktade projektledaren för att få information om projektet återkom 35 med samtycke men tre av dessa lämnade senare återbud på grund av sjukdom. Med andra ord intervjuades 30 av dessa plus den deltagare som rekryterats via BVC, dvs sammanlagt blev 31 intervjuade. Alla intervjuer var mellan 30 och 90 minuter långa genomfördes av projektledaren via zoom.

Respondenternas bakgrundsdata

Av de 31 intervjuade var 5 män. Alla lever i heterosexuella relationer tillsammans med sina barn och har i snitt 2,6 barn. Det yngsta barnet upp till 3 års ålder går inte i förskolan alls, och

barn i syskonskaran som är över 3 år går oftast endast ett begränsat antal timmar i förskolan före förskoleklass, som alla barn i urvalet deltar i.¹²

Gruppen vårdnadshavare där en eller båda vårdnadshavarna är utrikes födda uppgår till 19% eller 5 respondenter av de 31 vårdnadshavare som gav sitt medgivande till en intervju. Detta kan jämföras med 20% utlandsfödda personer i hela befolkningen. Vid sidan av svenska talades ytterligare sju förstaspråk hemma av en eller båda föräldrarna. Av etiska hänsyn, dvs. risk för identifiering av respondenterna, redovisas inte vilka dessa språk är.

Urvalet består av 18 familjer från någon av landets storstäder eller förorter till dessa. 9 kommer från småstäder spridda över hela landet och 4 familjer bor i glesbygd/landsbygd. Totalt är 8 av 62 vårdnadshavare utlandsfödda varav tre från Norden. Ungefär hälften (17/31) av de intervjuade har inte själva gått i förskola, men har i vissa fall varit inskrivna i barnomsorg hos en dagbarnvårdare ("dagmamma").

En tredjedel (9/31) av vårdnadshavarna delar omsorgen om barnen hemma 50/50 och arbetar växelvis deltid eller heltid båda två. I två av familjerna har männen valt att vara hemma på heltid. I 20 av familjerna är kvinnan hemma på heltid, alternativt arbetar deltid (oftast som egenföretagare) eller studerar. Endast i ett fall var mor- och farföräldrar involverade i barnomsorgen.

Utbildningsnivån bland de intervjuade är hög. Alla kvinnor utom en har högre eller lika hög utbildning som mannen. Hela 96% av dessa kvinnor har minst 2 års eftergymnasial utbildning (minst 2 år på högskola eller yrkeshögskola) och 84% har högskoleexamen. Vårdnadshavarna i urvalet har därmed i genomsnitt en högre utbildningsbakgrund än befolkningen i övrigt. Detta gäller särskilt de vårdnadshavarna som är utrikes födda.

---

¹² Förskoleklass blev obligatoriskt från och med skolåret 2018/2019. <https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/pedagogik-i-forskoleklass/forskoleklassens-uppdrag>

Urvalets representativitet

Mot bakgrund av svårigheterna med att finna deltagare kan man inte förvänta sig att urvalet ska vara representativt. Vi kan dock jämföra urvalet med de siffror som redovisas i SOU 2020:67. I landet som helhet uppges 26% av alla barn i åldern 3 till 5 år vara födda i ett annat land, medan andelen är 53% bland de barn som inte är i förskolan. I det urval vi redovisar har vi bara uppgifter om vårdnadshavares födelseland, och i 19 % av fallen är minst en av vårdnadshavarna födda i ett annat land än Sverige.

Vidare är 58 % av deltagarna hemmahörande i någon av de tre storstadsregionerna eller Uppsala, vilket är ungefär dubbelt så hög andel jämfört med rikets andel. Här förtjänar det att påpekas att inskrivningstalen i förskola i Sverige är i stort sett identiska på landsbygd, i mindre stad/landsort och i förort till storstad/storstad.¹³ Urvalet är däremot representativt i termer av att andelen där båda vårdnadshavarna förvärvsarbetar, cirka en tredjedel (11/31), relativt väl motsvarar rikets andel som är 30 %. (I urvalet delar 9 av paren på omsorgen och förvärvsarbete och 2 av de i stort hemmavarande vårdnadshavarna arbetar deltid.)

Överlag är deltagarna överrepresenterade när det gäller starkare social bakgrund. Cirka 90 % av kvinnorna och två tredjedelar av männen har en avslutad högskoleutbildning. Dessa andelar tycks vara ungefär dubbelt så höga jämfört med riket.¹⁴ Andelen med högskola i riket bland föräldrar som inte lämnar sina barn till förskolan framgår inte i utredningen, endast att andelen bland högskoleutbildade som inte lämnar till förskola är snarlik andelen bland gymnasieutbildade (cirka 96 %).

En möjlig orsak till den höga utbildningsnivån bland deltagarna kan vara att de som upplever de högsta kostnaderna för sitt val också känner en större angelägenhet att få ge uttryck för hur man upplever sin situation. Detta behöver inte bara betyda att man har höga ekonomiska kostnader, det kan också vara att högtbildade befinner sig i miljöer där arbetsnormen är starkare

---

¹³ SCB 2021. <https://www.skolverket.se/skolutveckling/statistik/sok-statistik-om-forskola-skola-och-vuxenutbildning?sok=SokC&verkform=F%C3%B6rskola&omrade=Barn%20och%20grupper&lasar=2021&run=1>

¹⁴ Siffror för vårdnadshavare i riket som inte har sina barn i förskolan är hämtade från SOU 2020:67. Utredningen redovisar dock inte utbildningsnivå. Enligt statistik från SCB var år 2018 andelen med högskoleutbildning 48 % bland kvinnor och 35% bland män med hemmavarande barn 0-6 år.

och att de sociala kostnaderna för deras val därmed också är högre. Projektledaren uppfattade även att förklaras av att dokumentet som skulle läsas inför samtycket till deltagande var omfattande vilket kan ha minskat viljan att delta.

Intervjuerna och intervjufrågorna

Intervjuerna genomfördes under Coronahösten 2020 och omfattar sammanlagt 35 intervjuade vårdnadshavare som representerar 31 familjer. Två föräldrapar svarade på frågorna gemensamt.

Från informationen om studien framgick att intervjuerna kunde genomföras i ett fysiskt möte med tolk om så var önskvärt, via telefon eller digitalt med tolk eller utan tolk. Alla de intervjuade valde att genomföra intervjun digitalt i programmet Zoom och ingen begärde tolk. En av de intervjuade tolkades av sin partner.¹⁵ Samtliga intervjuer genomfördes av samma intervjuande forskare på svenska och i ett fall med tolk från ett annat språk. Intervjuerna pågick mellan 30 och 90 minuter. Det transkriberade materialet omfattar totalt 330 sidor text. Transkriberingarna har gjort så ordagrant som möjligt, men utan att följa någon mer avancerad transkriberingsmodell. Detta eftersom analyserna för pilotprojektet inte avser konversationsanalyser, utan endast analyser av utsagornas meningsskapande innehåll.

Intervjuerna följde en strukturerad mall som alltid startade med upprepad information om etik, säker datalagring och intervjupersonens rättigheter med ett förnyat muntligt samtycke till studien och samtycke till inspelning av intervjun. Därefter övergick intervjun till frågor om bakgrundsinformation som omfattade ett tiotal delfrågor. De övriga 8 huvudfrågorna och några av de viktigaste följdfrågorna redovisas nedan för att ge läsaren tydlighet i förhållande till de hur utsagorna har kodats och analyserats.

---

¹⁵ Samtycke gavs via epost vilka sparas digitalt på en säker server vid Stockholms universitet tillsammans med inspelade ljudfiler för alla intervjuer utom en då inte ljud sparades. Allt forskningsmaterial har raderats från Zoom-molnet och från forskarens dator och lagas endast som ljudfil och digitalt transkriberad text på en säker server vid Stockholms Universitet. (Se vidare i resultatredovisningen om forskningsetik.)

Den första huvudfrågan gällde den intervjuades tankar om förskolan i Sverige. Den ställdes direkt efter den sista bakgrundsfrågan som gällde huruvida respondenten själv gått i förskolan eller inte, och om eventuellt partnern gått i förskola, vilket den intervjuade inte alltid hade svaret på. Frågan om tankar om förskolan ställdes med ett antal följdfrågor för att specificera vad som var egna erfarenheter, och/eller vad den intervjuade har hört om förskolan från andra, samt vilka olika synsätt på förskola den intervjuade har.

Den andra huvudfrågan gällde orsaker till att respondenten och/eller familjen i ett gemensamt beslut valt att båda eller en av dem skulle vara hemma mer och längre med sitt/sina barn i förskoleåldrarna. Frågan ställdes utifrån mallen ungefär på följande sätt: *”Varför kan eller vill du inte ha ditt barn i förskolan? Finns det ett eller ett par särskilda skäl?”* En central fråga kring valet att vara hemma var huruvida respondenten tänkte annorlunda nu jämfört med innan hen fick barn? *”Har något förändrats som gör att du tänker annorlunda nu än innan du fick barn?”* Frågan sammankopplades med när i tiden beslutet att vara hemma längre egentligen fattats. En annan följdfråga som antingen ställdes i direkt anslutning till frågan om orsakerna till beslutet, eller senare i intervjun i anslutning till frågan om visioner om ett annat samhälle var: *”Vad skulle förskolan behöva förändra/göra för att du skulle vilja ha ditt barn i förskolan? Och om den ändrades på det sättet, skulle du då skriva in ditt barn?”*

Därefter ställdes en tredje huvudfråga om normer i samhället. *”Vilka normer tänker du att det finns i samhället som gäller små barn, förskola, familj och föräldraskap?”* En följdfråga till frågan om normer frågade efter hur andra i familjens närhet reagerat på deras val – familj, vänner, grannar, bekanta, andra föräldrar på öppna förskolan, osv.

Den fjärde huvudfrågan handlade om bemötandet från professionella på BVC, öppna förskolan, förskola, skola och andra professionella inom vård och omsorg: *”Har du pratat med någon på BVC eller öppna förskolan om förskolan och ditt val? Vilket bemötande har du då fått?”*

En fråga om familjens nätverk kring barnet och föräldraskapet ställdes därefter. Följdfrågor om vilka andra kontakter och frekvensen på de kontakter vårdnadshavarna hade med andra hemmavarande vårdnadshavare, mor- och farföräldrar, vänner, grannar, osv. ställdes. En

följdfråga här var också vilken typ av aktiviteter som förekom när respondenten och barnen umgicks med andra.

”Hur har det här valet påverkat familjen? Relationen mellan er vuxna? Jämställdheten er emellan? Mellan syskonen? Förhållandet till andra?” Denna huvudfråga som gällde hur fa-
miljen påverkats av beslutet att vara hemma längre krävde ofta specifikationer och följdfrågor. Svaren knöt tillbaka till flera av de svar som getts till frågor som redan ställts fast nu med en ny eller annan vinkel.

Den näst sista frågan gällde den intervjuades syn på obligatorisk förskola. Denna fråga följdes av en sista huvudfråga om en samhällsvision som inleddes med orden: *”Hur skulle du önska att samhället såg ut...”* och som handlade om dels ”den ideala förskolan”, dels hur den intervjuade hade önskat att samhället hade fungerat och varit organiserat – ”ett drömsamhälle”. Här talades om föreställningar och normer, regler och lagar som gäller förskola, stöd från samhället, osv. som den intervjuade ombads ha en egen vision om.

Analysmetoden

Analysmetoden som användes utgår från en forsknings- och analysmetod som kallas konstruktivistisk grundad teori.¹⁶ Det är en form av innehållsanalys som innebär ett systematiskt stegvis kodningsförfarande fram och tillbaka mellan data och genererade koder som revideras fortlöpande tills så kallad mättnad i analysen uppnås. Denna typ av analys kan leda fram till en hypotes- eller teorigenererande analys när kodningarna sätts i relation till annan och tidigare forskning. För denna rapport är det kodningsförfarandet i förhållande till innehållet i intervjuerna som varit det centrala. Ingen jämförelse med annan och tidigare forskning görs här. Den analys som redovisas här fokuserar helt enkelt på innehållet, dvs. vad som ’finns’ i data.

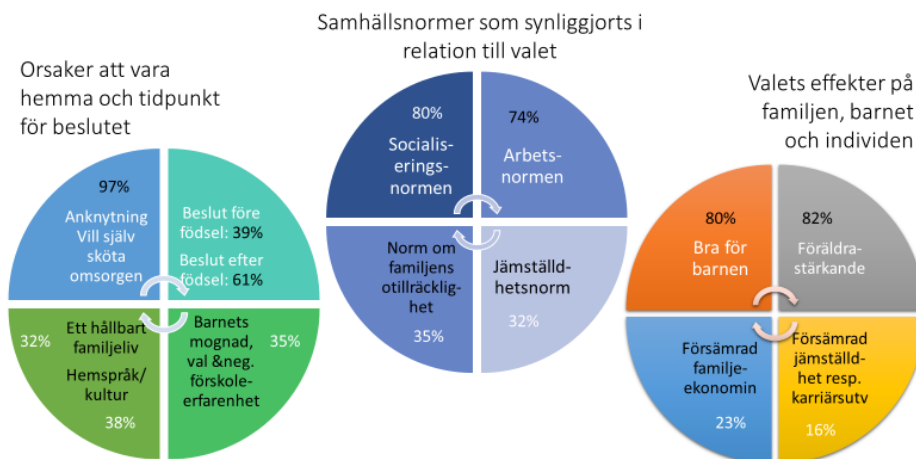
Kodningen börjar med det som kallas initial kodning som innebär kodning av hela datamaterialet. Öppna, textnära koder, ”rad för rad” i förhållande till de utsagor som getts som svar på

---

¹⁶ Charmaz, K., & Belgrave, L. (2012). Qualitative interviewing and grounded theory analysis. *The SAGE handbook of interview research: The complexity of the craft*, 2, 347-365.
Morse, J. M., Bowers, B. J., Charmaz, K., Corbin, J., Clarke, A. E., & Stern, P. N. (2016). *Developing grounded theory: The second generation* (Vol. 3). Routledge.

intervjufrågorna som kvantifieras. Därefter görs en så kallad fokuserad kodning där ett antal öppna koder sammanförs för att generera underkategorier och huvudkategorier baserat på hur ofta de förekommer och i vilken utsträckning flera öppna koder tänks kunna sammanföras till samma under respektive huvudkategori då de hänvisar till samma eller likartat innehåll. I den avslutande formen av kodning undersöks och dubbelcheckas relationerna mellan under- och huvudkategorier och öppna koder. Frågor som ställs fortlöpande under analysförfarandet är: Hur ofta förekommer ett visst innehåll i utsagorna, och är det rimligt att de olika koderna hänvisar till samma under- respektive huvudkategori? Hur relaterar de olika kategorierna till varandra? Under alla steg i kodningsprocesserna går forskaren då och då tillbaka till och läser ursprungsmaterialet och reviderar kodningen och kategoriseringarna om det visar sig vara nödvändigt.

Metoden har genererat fyra huvudkategorier: i) Orsaker att vara hemma och tidpunkt för beslutet; ii) Samhällsnormer som synliggjorts i samband med valet; iii) Valets effekter på familjen, barnet och individen; iv) Sociala och ekonomiska kostnader samt målkonflikter. Huvud- och underkategorierna framgår i de fyra figurer som presenteras nedan.

Figurer 1-4: Analysens huvud- och underkategorier.

Forskningsetik samt hantering och lagring av data

En etisk prövning av intervjuundersökningen har gjorts som godkänts av etikprövningsnämnden (Dnr 2020-00590). Potentiella deltagare presenterades med titeln på projektet: *Ojämlig tillgång till förskola* och med kort information om att deltagare behövdes till en intervjustudie med vårdnadshavare som inte har sitt/sina barn i förskoleåldrarna inskrivna i förskolan. Här framgick att frågorna gällde orsakerna till att barnet/barnen inte deltog i förskoleverksamhet och att deltagandet var frivilligt, att data hanterades konfidentiellt och kunde ångras i efterhand.

Av informationen som fanns skriftligt på svenska, engelska, arabiska och somaliska och som även kunde ges muntligen av BVC-sköterskan eller läraren på öppna förskolan framgick att kontakt skulle tas per telefon eller epost om intresse för ett deltagande fanns. När kontakt tagits sändes ytterligare information med en blankett om samtycke. Alla som svarade skrev ett epostmeddelande. I svaret på meddelandet framgick att om respondenten ville vara med i studien så skulle hen svara att hen tagit del av all information och skriva att hen gav sitt samtycke till att vara med i studien. Det räckte med ett epostmeddelande från mailadressen med ett namnförtydligande om namnet inte framgick av epost-adressen. Därefter tog projektledaren kontakt med deltagaren för att bestämma en tid för intervju.

Intervjun började med en kort repetition av etiska rättigheter. En förnyad muntlig fråga om deltagande ställdes tillsammans med en fråga om intervjun kunde spelas in. Information om att intervjun när som helst kunde avslutas från deltagarens sida utan förklaring och utan några negativa konsekvenser. Detsamma gällde i förhållande till att ångra sitt deltagande och dra tillbaka data under hela projektperiodens gång.

Intervjuaren informerar om att frågorna som ställs inte måste besvaras och att deltagarna kan säga nej eller ”pass på den”, osv. Om deltagaren vill ta tillbaka det hen sagt i slutet på intervjun ska hen tala om detta varpå intervjuaren är skyldig att ta bort svaret på frågan. Om deltagaren vill lägga till något mer kan hen maila projektledaren som lägger till informationen till intervjudata och hanterar epostmeddelandet som beskrivs nedan.

Övrigt innehåll i den information kring forskningsetik som alla deltagare fick skriftligen och i en muntlig upprepning kan sammanfattas på följande sätt: Intervjun kommer att spelas in med bild och/eller ljud i programmet ZOOM. När intervjun är över kommer bildfilen att förstöras och avlägsnas från ZOOM-molnet och forskarens dator. Endast ljudfilen kommer att sändas till en säker datalagringsplats via VPN tunnel till en av Stockholms universitets servrar som endast projektledaren själv har tillgång till. All epostkorrespondens tas bort och kastas så snart intervjun laddats upp och försetts med en unik kod. Denna kod kan endast kopplas till det meddelande deltagaren skrivit med sitt samtycke. Detta meddelande kopieras från eposten innan all epost förstörs och märks med den unika koden. Meddelandet sparas på en annan säker server på Stockholms universitet än den där ljudfilerna finns för att förhindra att ljudfiler och namnet på deltagarna kan kopplas samman. Den enda som har möjlighet att göra detta är projektledaren som därför kan avlägsna ljudfilen på deltagarens begäran. Samtyckesmeddelandet med den unika koden räknas som personuppgifter enligt EU:s dataskyddsförordning 2016/679 (GDPR). Anledningen till att projektet behöver behandla sådana personuppgifter är för att forskningsledaren ska kunna hitta data i det fall deltagaren vill dra tillbaka sitt samtycke till forskningen. Den rättsliga grunden för personuppgiftsbehandlingen är att vi vill, om du är villig att delge oss, information om huruvida du är född i utlandet och/eller din etnicitet. Detta är uppgifter som skyddas enligt EU:s dataskyddsförordning, artikel 6.1. Stockholms universitet är personuppgiftsansvarig för denna behandling.

Alla ljudfiler kommer att transkriberas till ett anonymiserat Word-dokument. Alla uppgifter som skulle kunna leda till en identifiering av individen tas bort, såsom namn på barn, partner, osv. När data hanteras i forskningssyfte, exempelvis för de analyser som redovisas i denna rapport, görs detta på ett sätt som innebär att inte obehöriga kan ta del av dem. Endast forskare och forskningsassistenter som transkriberar och analyserar data kommer att kunna få tillgång till anonymiserade data. När projektet är avslutat kommer det som samlats in och behandlats inom projektet att sparas i 10 år. Om detta material bedöms ha ett bestående värde enligt de riktlinjer som anges i 6-8 §§ i RA-FS 1999:1 kommer det att bevaras för framtiden.

Enligt EU:s dataskyddsförordning samt nationell kompletterande lagstiftning har forskningsdeltagare rätt att:

- återkalla sitt samtycke utan att det påverkar lagligheten av behandling som skett i enlighet med samtycket innan det återkallades
- begära tillgång till sina personuppgifter
- få sina personuppgifter rättade
- få sina personuppgifter raderade
- få behandlingen av sina personuppgifter begränsad

Avslutningsvis fick deltagarna information om till vilka personer de kan vända sig för att åberopa sina rättigheter.

Resultatredovisning

Inledning

Resultaten redovisas utifrån det kodningsförfarande av materialet som redovisats ovan och som utgår från den strukturerade intervjumetoden. Till detta fogas sedan ett antal valda längre utsagor i form av dels direkta citat eller sammanfattande referat från djupintervjuerna. Referaten utgör en konstruktion av det bärande meningsskapandet i utsagan och markeras med enkla citationstecken. Direkta citat markeras med sedvanliga citationstecken. Utöver de längre citaten/referaten anges även enstaka ord och/eller uttryck, aningen med enkla citationstecken eller som citat.

Syftet med att redovisa dessa citat och refererat av utsagorna är att synliggöra hur analysen identifierar dominerande meningskonstruktioner, dvs. ofta förekommande erfarenheter, föreställningar, tanke- och meningskonstruktioner som därmed gäller en större del av gruppen eller i stort hela gruppen. I vissa fall redovisas också enstaka eller alternativa erfarenheter eller tankar vilket då anges som ett sådant. Sammantaget ger de ofta respektive enskilt förekommande utsagorna uttryck för bredden av svar från respondenterna och en bild nära som det är möjligt av helheten av respondenternas erfarenheter, tanke- och meningskonstruktioner i materialet.

De koder som getts respondenterna är i rapporten utbytta mot bokstäver från stort A till Ö och från litet a till c, för ytterligare anonymisering och för att redovisa den relativa spridningen av utsagorna över respondenterna. Alla respondenter citeras/refereras i en längre utsaga minst en gång. Vissa respondenters utsagor sammanfattar och illustrerar bättre än andra vad flera säger varför de kan vara citerade upp till tre gånger. En respondent citeras fem gånger, då hen utöver andra utsagor talar särskilt väl om frågor som rör jämställdhet och som ramar in de diskussioner som förs även av andra respondenter. Frågan om jämställdhet har i rapporten fått ett större utrymme än vad materialet som sammanlagt omfattar 330 sidor transkriberat tal egentligen gör gällande. Det är för att frågan om jämställdhet är knuten till ett viktigt huvudresultat som gäller de ekonomiska och sociala kostnader som de intervjuade vårdnadshavarna upplever och känner av rent materiellt och konkret i olika sociala situationer.

Redovisningen görs på ett sätt som så långt det är möjligt kan skydda respondenternas anonymitet och omöjliggöra en identifiering av någon annan än den som själv gjort utsagan. Enskilda utsagor kopplas därmed inte samman med andra data, exempelvis antal barn och bostadsort. Information som potentiellt skulle kunna sättas samman med någon av respondenterna är utesluten från citaten och markeras med /.../. Denna markering används också för att markera när annat som sägs kan uteslutas från citatet utan att meningskonstruktionen för den skull förändras. Då och då förekommer en markering med tre punkter (...). Detta markerar en avvaktande tystnad innan respondenten återupptar sitt tal. Respondenternas språkhantering har i de utsagor som citeras ibland modifierats för att ytterligare undvika identifiering av en viss språklig stil och därmed stärka anonymiteten. Om modifieringarna är flera har citaten omvandlats till ett referat och redovisas istället med enkla citationstecken.

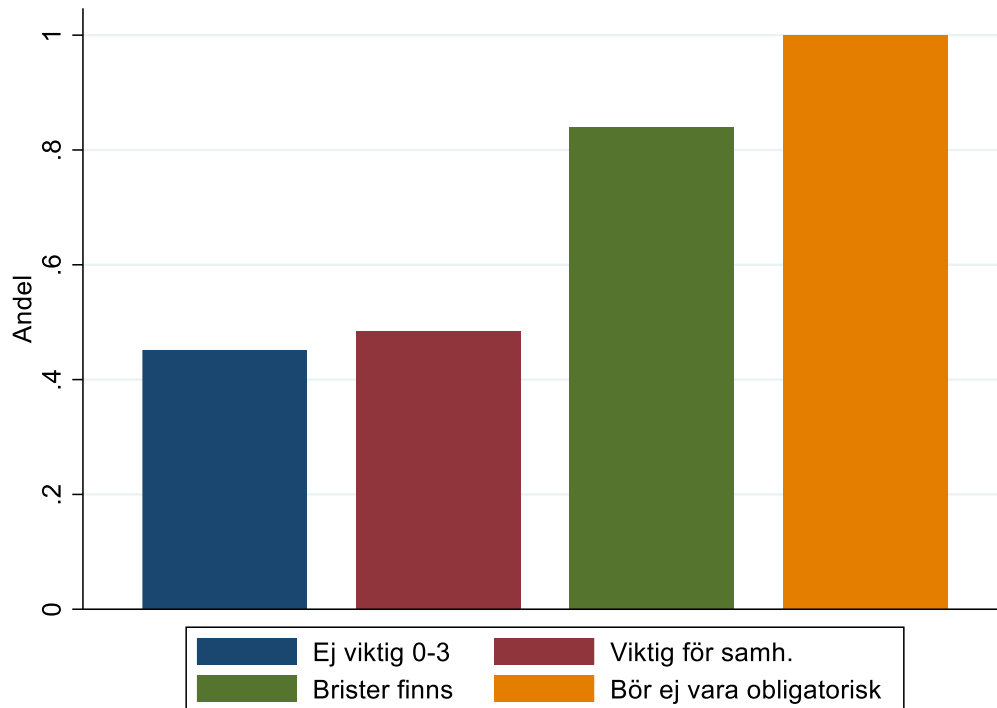
Tankar om förskolan i allmänhet och en obligatorisk förskola i synnerhet

Intervjuerna, liksom denna resultatredovisning, börjar med frågor som behandlar vad de intervjuade tänker om den svenska förskolan. En underliggande fråga för forskaren var i vilken utsträckning förskolan, dvs. antingen synen på, kunskap om, tillgång till eller erfarenheter av förskolan, har påverkat valet att vara hemma.

Efter bakgrundsfrågorna om hur familjen ser ut, bostadsort (dvs. landsbygd, småstad, förort till storstad, storstad), yrke, uttag av föräldraledigheter, antal barn och barnens åldrar, språk som talas i familjen, osv. ställdes i regel frågan om den intervjuade och hans partner själv(a) gått i förskolan, varvid ett ja eller nej svar efterfrågades. Därefter ställdes frågan om vad respondenten tänker om förskolan i allmänhet. Det var viktigt att ställa frågan på ett så neutralt sätt som möjligt. Frågan var formulerad: *'Hur tänker du om den svenska förskolan? Vad har du för bild/intryck av den?'*

Svaren som redovisas inledningsvis kommer att redovisas från två frågor. Den första ställdes enligt ovan och frågar efter respondenternas *"tankar om den svenska förskolan"*. Den andra, som ställdes mot slutet av intervjun och helt fristående från den första frågan lyder *"Hur ställer du/ni dig/er till obligatorisk förskola?"*

Nedanstående figur visar hur respondenterna svarat. De tre första staplarna hänvisar till tre olika kodade innehåll i svaren på den första frågan om tankar om/synen på förskolan medan den fjärde stapeln utgör det enhälliga svaret på frågan om hur respondenterna ställer sig till obligatorisk förskola.

Figur 5. Tankar om och synsätt på förskolan i allmänhet och synen på obligatorisk förskola

Förskolan är en samhällsviktig verksamhet

Hälften (15 av 31) av respondenterna betonar att det svenska förskolesystemet är bra och ”är viktig” för väldigt många barn och vårdnadshavare, även om de inte själv utnyttjar den fullt ut. Ett par uttrycker sig i termer av tacksamhet över ett väldigt viktigt system. Flera av respondenter är nogna med att betona betydelsen av förskola för de äldre förskolebarnen som ”behöver kompisar” och ”lekkamrater” utöver sina syskon när de blir äldre. Samtidigt betonar flera av de intervjuade betydelsen av att skapa starka relationer mellan syskonen och att en stark

syskonrelation kan gå förlorad när barnen delas upp i olika åldersgrupper eller väljer att leka med andra barn i förskolan.

En mycket vanligt förekommande utsaga är att även om förskolan är viktig så finns, enligt vårdnadshavarna, ett behov av en *större flexibilitet och flera möjligheter för omsorg och utbildning av förskolebarn*. Detta är något som senare återkommer som svar på den allra sista frågan om hur samhället för småbarnsföräldrar idealt borde se ut. Följande citat synliggör på ett neutralt sätt denna alltigenom dominerande hållning bland de intervjuade. Det hänvisar både till dominerande föreställningar om förskolan som en (viktig) del av samhället, satt i relation till det problem med bristande acceptans av andra val som respondenterna lika ofta ger uttryck för.

”Vill även poängtera ifall det inte framgick att jag inte är emot att förskola överhuvudtaget ska få finnas, men tycker att det ska vara endast ett alternativ bland många” (A)

En enskilt förekommande refererad utsaga anför förskolans viktiga kompensatoriska uppdrag i relation till barn som har ett mer akut behov av förskolan:

’... för i mitt yrke då vet jag att det är så många, många personer som hamnar snett och /.../ då kan ju förskolan vara en trygg plats.’ (B)

Nästa citat är en utbredd uppfattning och handlar om förskolans viktiga roll i samhället, men poängterar att det viktiga omsorgsuppdraget i förskolan inte tillfredsställs på ett adekvat sätt.

”... det är jätteviktigt att vi har förskola för att man ska kunna jobba. Men, den har ett helt felaktigt uppdrag. Förskolan ska vara skola idag och omsorgen har hamnat på 20e plats fast det borde vara det allra viktigaste.” (C)

Citatet om omsorgsuppdraget utgör en övergång till de många utsagor som respondenterna hade om att förskolan inte är lika viktig eller ibland olämplig för de allra yngsta barnen.

Förskolan inte bra för barn under 2-3 års ålder kopplat till brister i förskolan

I figuren ovan tydliggörs att drygt en tredjedel av respondenterna (13 av 31) har poängterat att förskolan inte är viktig och i vissa fall inte heller lämplig för barn under 2-3 år, beroende på barnets mognad. En citerad utsaga uttrycker väl vad denna dryga tredjedel av de svarande vill förmedla i sina svar. Respondenten har själv tidigare arbetat i förskolan:

”... jag tycker att förskolan är bra för de äldre barnen som har mer behov av kompisar. Hela den biten... så är jag inte negativ helt till idén om förskola. Nä, men jag tycker att barn som är ett år tycker jag inte ... jag tycker inte att förskolan kan tillfredsställa deras behov.” (B)

Det som alla respondenter betonar på olika sätt och i olika sammanhang är vikten av det lilla barnets möjlighet till anknytning som den främsta orsaken till varför barn under 2-3 år inte bör lämnas till förskolan. Detta uttrycks på oändligt många olika sätt som i första hand har med föräldrarnas självklara roll i barnets liv att göra. Men även svårigheten för dessa föräldrar att se ”att någon annan ska kunna göra det bättre” (C). I samband med frågor om anknytning lyfter en annan respondent fram en aspekt av anknytning i förskolan som ger uttryck för varför den här föräldragruppen har svårt att tänka sig att de allra yngsta barnen på allvar kan ges den omsorg de behöver i förskolan. Respondenten säger:

’I förskolan ska barnen knyta an, inte till personalen för den är utbytbar, utan till verksamheten. Ja, till verksamheten och till barngruppen.’ (D)

Att barnen ska ’knyta an till verksamheten och barngruppen snarare än personalen’ ses av ett par av respondenterna som förskolans sätt skyla över problem med personalbrist, personalomsättning och personalomflyttningar. Problem som ett stort antal av de intervjuade nämner när de pratar om förskolan, som något de vet, hört eller läst om. Flera menar att de här problemen skyls över med pedagogiska motiv om undervisning som enligt vårdnadshavarna inte på samma sätt gäller de allra yngsta barnen. För de här föräldrarna är de yngsta barnens behov självklara och förskolans problem att tillfredsställa dem något som det finns en tydligt uttalad föreställning om:

”Alltså att små barn behöver mer vuxenkontakt och mer kontinuerlig... det är mycket att man byter personal för det är höga sjukskrivningstal bland förskollärare.” (E)

Det ovanstående citatet hänvisar till de 2/3 delar av respondenterna (24 av 31) som framför sina erfarenheter av eller kunskaper eller hörsägen om olika brister i förskolan. Flera av respondenterna har egen erfarenhet av att ha arbetat i förskolan, antingen som utbildade eller som utbildade förskollärare (5 av 31). Alternativt har de en närstående person i familjen som arbetar som förskollärare. Särskilt dessa respondenter uttrycker ibland mycket stark kritik mot förskolan och betonar de svårigheter som finns för förskolans personal att genomföra sitt uppdrag på ett sätt som tillfredsställer de behov av utveckling och lärande som barnen har. Hälften (15 av 31) hänvisar till alltför stora barngrupper som den sämsta förutsättningen, och 11 respondenter säger att personalen inte har förutsättningar att möta barnens enskilda och olika behov med betoning på det emotionella och känslomässiga arbetet som är nödvändigt för riktigt små barn. Att andra vuxna överhuvudtaget bättre skulle kunna utföra eller kompensera vårdnadshavarnas omsorg om de yngsta barnen ifrågasätts uttryckligen av 6 av de 31 intervjuade.

Då och då lyfts även förskolepersonalens hälsa, stress och villkor upp (8 av 31). Några respondenter har som tidigare sagts förstahandsinformation om detta genom sina yrken och nära kontakter. Följande citat är hämtat från en respondent som också läst sig till denna kunskap från texter i *Förskoleupproret* som finns utlagt på internet.¹⁷

”När man läser hur personalen mår så är min spontana tanke: Men hur mår då barnen? Det är min spontana tanke. Man märker hur otroligt stressade personalen är. Utmattningssyndrom och otroligt fullspäckade dagar och att de känner att de inte räcker till. Mellan raderna så finns det ju barn också.” (c)

I redovisningen under nästkommande huvudområde som gäller frågan om orsakerna att stanna hemma framgår att valet, trots den kritik mot förskolan som framförts ovan, sällan är kopplat

---

¹⁷ <https://forskoleupproret.weebly.com/>

till de svarandes tankar och utsagor om förskolan. Det finns ett par enstaka undantag där familjens dåliga erfarenheter vid inskolningen av ett barn har bidragit till familjens val att vara hemma, även om dessa föräldrars syn på förskolan för den skull inte är negativ till förskolan som sådan.

Tvärtom kan svaret på den här frågan om tankar om svensk förskola sammanfattas med att det svenska systemet med såväl föräldraförsäkring och förskola är mycket viktigt och behövs i samhället. Flera av vårdnadshavarna har dock trots denna i stort positiva syn på förskolan synpunkter, som ibland är starka övertygelser, på huruvida *alla* och i synnerhet *de allra yngsta* barnen alltid bör vara inskrivna i förskolan eller ej.

För att ytterligare tydliggöra att respondenternas föreställningar om och inställning till förskolan ställdes en följdfråga då respondenterna ombads beskriva hur den perfekta förskolan skulle kunna se ut och vara. Följdfrågan frågade även efter huruvida, och i så fall vid vilken ålder, respondenterna i så fall skulle välja att skriva in sina barn i en sådan perfekt förskola om den existerade. Inte någon av 31 vårdnadshavarna sa att de i dag med de erfarenheter de har av att vara hemma skulle valt att sätta sina barn i förskolan före tre års ålder, även om förskolan var den bästa tänkbara – alltså oavsett de skäl de under intervjutillfället uppgav för sitt val.

Syn på obligatorisk förskola

Frågan om respondenternas syn på obligatorisk förskola väckte ett enhälligt missnöje med en sådan idé. Svaret på frågan redovisas med att 100% av de tillfrågade menade att en obligatorisk förskola i alla former och från alla åldrar är ett dåligt förslag. Idén är för många upprörande eller till och med väcker känslor av att respondenten ”får panik” och/eller vill ”flytta från landet”. I detta sammanhang väcks frågor om att liksom i Finland upprätta *lärplikt* istället för *förskoleplikt*. I en situation av gällande lärplikt förslår några av respondenterna att barnen istället kan genomföra tester, förslagsvis på BVC, för att kontrollera barnets kognitiva, sociala och språkutveckling.

Flera av respondenterna kopplade frågan om obligatorisk förskola till SOU 2020:67, som hänvisar till att barn med utlandsfödda föräldrar inte är inskrivna i förskolan i lika hög utsträckning som barn födda i Sverige, och att dessa behöver obligatorisk förskola för sin

språkutveckling. Även detta kopplades i ett fall samman med ett förslag om lärplikt istället för förskoleplikt, och att exempelvis BVC skulle kunna testa barnens språkkunskaper regelbundet enligt lärplikten och hänvisa barn med bristande kunskaper till närmaste öppna förskola med språkundervisning. Ytterligare två respondenter föreslog att 'BVC och öppna förskolan istället för att det fanns en obligatorisk förskola skulle ge intensiv regelbunden/daglig (och möjligen obligatorisk) språkundervisning till utlandsföddas barn från en viss ålder, och även till föräldrarna'.

En respondent betonade i sammanhanget om utlandsfödda barn att barn i flyktingfamiljer kanske mer än de flesta barn 'behöver sin familj och kanske inte bör vara inskrivna på heltid i förskolan eftersom de behöver knyta an till sina föräldrar under tryggare omständigheter'. I diskussionerna kring obligatorisk förskola betonade ett par av respondenterna att utlandsfödda föräldrar 'troligen har samma skäl som de själva att vara hemma med sina barn', nämligen att föräldrarna vill vara med och följa utvecklingen av sina yngsta barn och själva ge den framför allt nödvändiga emotionella anknytningen, omsorgen och tryggheten som små barn – enligt dem – behöver.

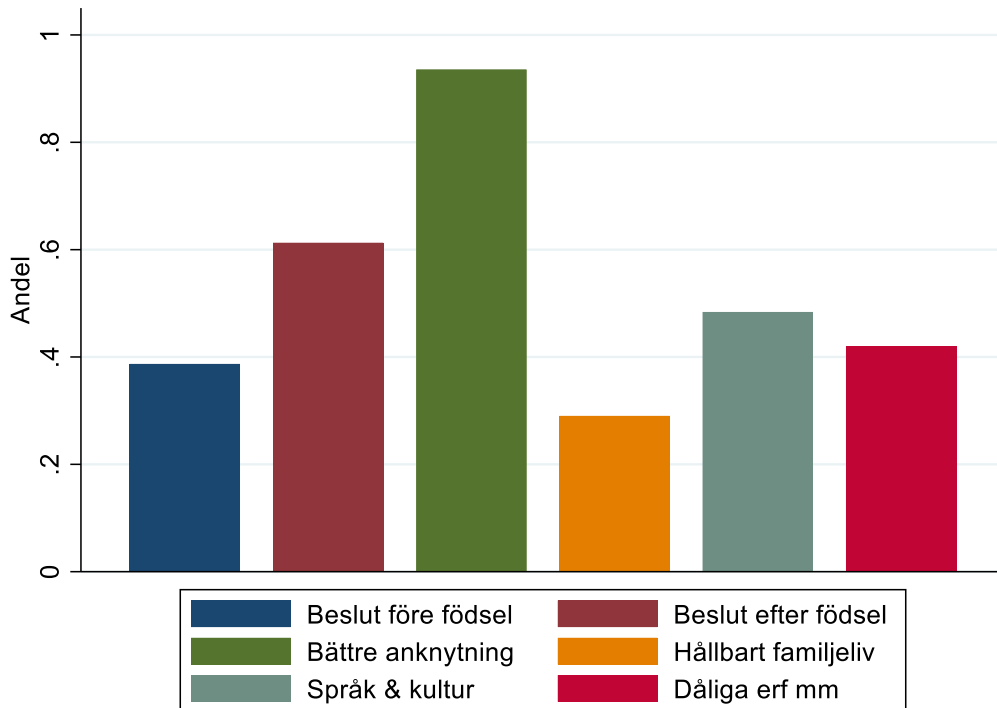
Orsaker till att själv ge barnen omsorg i hemmet

Inledning: ett affirmativt beslut

Huvudfrågan för studien är orsakerna till att ha barnen hemma, eller, orsaken/orsakerna till att en eller båda vårdnadshavarna väljer att ge barnen omsorg själva i hemmet. Den intervjufråga som ställdes till vårdnadshavarna var formulerad på detta sätt: *'Varför kan eller vill du inte ha ditt barn i förskolan? Finns det ett eller ett par särskilda skäl?'*

Sammanfattningsvis är den viktigaste orsaken som svar på frågan är att vårdnadshavarna själva vill ge barnen omsorg i hemmet för att stärka anknytningen till barnet. De vill 'vara med barnen själva', och 'vara en del av sina barns utveckling'. Detta bejakande ska förstås i relation till de olika faktorer som kodats fram ur intervjuerna och presenteras i den nedanstående sammanfattande figuren. Några av dessa faktorer kommer att diskuteras under rubriken *de främsta orsakerna* och de övriga under rubriken *andra orsaker*. Vårdnadshavarna kan, om de vill, ange hur många orsaker de vill, men som syns i figuren nedan så utmärker sig en

orsak, nämligen en önskan om att ge barnet en stark anknytning till sina primära vårdnadshavare och omvänt att själv knyta an till sitt/sina barn, kopplad till viljan att ge omsorgen själv.

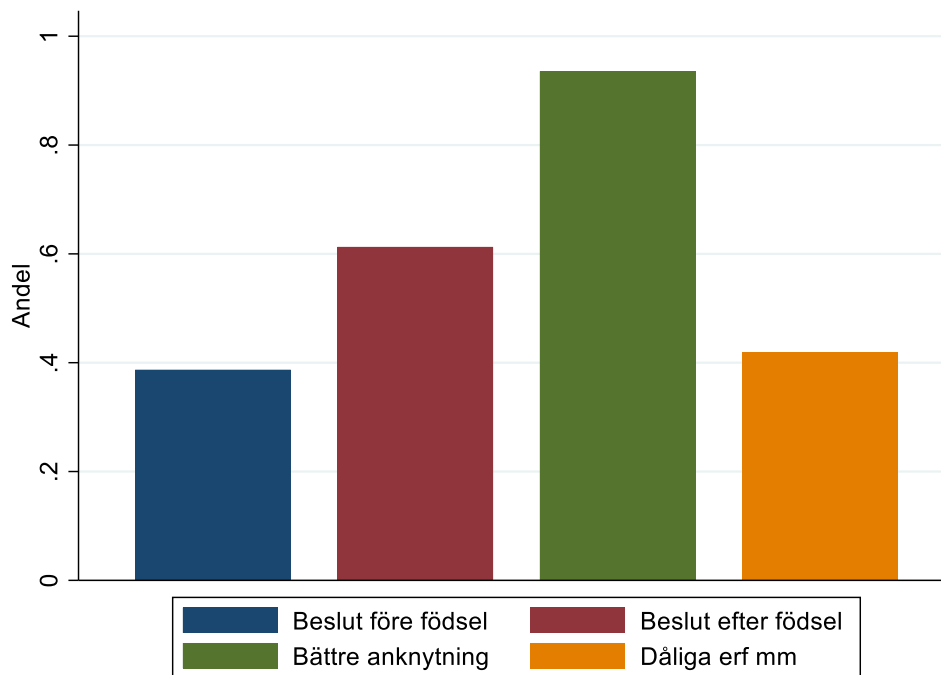
Figur 6. Orsaker till att själv ge barnen omsorg i hemmet

Trots att några vårdnadshavare har haft negativa erfarenheter av förskolan är det inte ett aktivt avståndstagande från förskolan i sig som utgör orsaken till att dessa föräldrar väljer att ge sina barn omsorgen själva. Ett sätt att sammanfatta orsakerna är därför att säga att beslutet *inte* bygger på ett negativt tänkande eller att en negativ logik. Det som utmärker beslutet bygger istället på en bejakande affirmativ logik, även om alltså negativa erfarenheter kan ha spelat in i beslutet. Det är ett bejakande av uppgiften att själva ge barnen den omsorg det behöver som driver beslutet. Det nedanstående citatet sammanfattar denna affirmativa logik som orsak till valet.

”... men det är inte bristerna i förskolan som har tvingat fram det här valet. /.../
Vi tänker att allt som ett barn behöver finns i familjen. Vi vill spendera så mycket tid som möjligt med våra barn. Innan dom börjar i skolan, så där. Ta tillvara på tiden. Att det är viktigare än den extra inkomsten som vi hade fått om vi båda hade gått till heltid. Och att, ja men, att barnen också får tid att känna oss, att vi får tid att lära känna dom.” (F)

De främsta orsakerna

Den främsta orsaken till beslutet och som redovisas i tabellen nedan är anknytningen. Tidpunkten för beslutet handlar om när insikten eller kunskapen om anknytning visade sig avgörande för beslutet: antingen redan *före* (39%) barnets födelse eller *efter* (61%) som en effekt av en för vårdnadshavarna ny känsla som yttrar sig som ”intuition” eller ”magkänsla”. Respondenterna uppger att beslutet är kopplat till anknytningen även när det motiveras med barnets bristande mognad, och/eller att barnet själv måste välja när det är redo, eller att barnet haft negativa förskole-erfarenheter vid inskolning eller en påbörjad inskrivning i förskolan. De sistnämnda motiven som gäller barnets mognad, val och negativa upplevelser av förskola har kodats till en och samma kategori.

Figur 7. Orsaker: i) beslut före barnets födelse; ii) beslut efter barnets födelse.iii) anknytningen; iv) dåliga erfarenheter mm (barnets mognad eller val)

Kvantitativt kan den sammantaget starkaste orsaken till beslutet att välja att själv sköta omsorgen om sitt barn i hemmet sammanfattas med *'anknytningen som en instinktiv känsla som uppstår i samband med föräldraledigheten'*. Det finns flera utsagor i materialet som ger uttryck för den här kombinationen av att beslutet fattas efter barnets födelse med hänvisning till den nya erfarenhet som föräldraskapet innebär för just dessa föräldrar.

”Vad som hände med mig... jag har rört mig från en extrem till en annan... jag var väldigt karriärsinriktad. Jag och min man.... Våra karriärer skulle ju inte bli lidande av de här barnen som kanske skulle komma i framtiden... fyra månader var max man kan vara borta från en blomstrande karriär... /.../ Nej, känslan av kärlek till barnet och viljan att vara med barn och att det här som händer nu är det mest värdefulla jag kommer ha i mitt liv. Den här tiden tillsammans med det här barnet är värd mer än alla bilar jag du köpa och prestigejobb jag kan få... det var

en helt oväntad känsla. Det var överraskande, så väldigt överraskande... jag hade ... inte planerat för kärleken.” (K)

Citatet ovan liksom det som följer nedan är alltså exempel på det som 97% av de intervjuade hänvisar till när de anför anknytningen som orsak till sitt beslut kopplat till att beslutet för 61% av vårdnadshavarna fattade först *efter* att de fått sitt barn. Det kommande citatet hänvisar till ett affirmativt beslut där anknytningen är den viktigaste orsaken men visar också hur detta beslut sedan förstärkts av att föräldrarna sedan de varit föräldralediga läst på mer om anknytning, vilket ytterligare förklarar och rationaliserar beslutet.

”För mig handlade det inte om att välja bort förskola utan för mig var det en instinktiv känsla av att när jag nu har fått barn så vill jag ju vara med dom. Då vill jag inte lämna bort dom hela deras vakna tid när de är ett år. Jag ville inte det. /.../ Det var min spontana... Sedan har jag ju... vartefter läst på mycket: Vad är det ett barn grundläggande behöver? Hur fungerar anknytningen? Vad behöver dom. Vad betjänar anknytningen? Vad motverkar den? Så jag har ju efter hand byggt på mycket kunskap om vad barn behöver. Och det har ju bara stärkt mig i min önskan att få vara hemma de första åren i livet.” (E)

Respondenterna som beskriver att de planerat att barnet skulle gå i förskolan direkt efter föräldraledighetens slut men sedan ångrade sig som en effekt av vad som beskrivs som ”*intuition*”, ”*instinkt*” eller ”*magkänsla*” utgör en majoritet i detta material (19 av 31). Några säger att de är karriärister som aldrig ens reflekterat över något annat än att de ska komma tillbaka till arbetet så fort som det bara är möjligt. I citatet nedan illustreras att det egna beslutet var i högsta grad oplanerat. Respondenten berättar om en väninna som några år innan fattat beslutet att vara hemma med barnen och hur hon själv då reagerat.

”Då när jag inte hade barn själv, då tyckte jag att hon var jättekonstig. På riktigt: jag tyckte att hon förkastade... Hon var jättebra möbeldesigner och hon hoppade av den utbildningen. Och jag tyckte att: hur svårt kan det vara? När hon berättade att hennes barn skulle gå i förskolan och grät. De *ska* ju gråta lite. Sen blir det bra. Alltså, det är så sjukt.” (X)

Vårdnadshavarna beskriver att det var i samband med föräldraledighetens slut och då den kommande inskolning närmade sig som ”magkänslorna” och ”intuitionen” infann sig och beslutet om att själv sköta omsorgen om barnet fattades. Nedan ges ett antal citat som ger uttryck för denna erfarenhet som ibland beskrivs som en oväntad överraskning.

”/.../ jag var väldigt fokuserad på mig och på mina planer. Men när man väl slank dit så blev man lite överväldigad av realiteterna och känslorna i det och moderskapet och föräldraskapet.” (C)

”Från början tänkte vi nog att vi skulle göra som de flesta andra – att hon skulle börja på förskola. Men när hon väl hade kommit så – ja, när hon var ett och ett halvt så kände jag att: Nä, det verkar helt befängt – hon är alldeles för liten!” (H)

”/.../ – han var ju strax över ett år då och det var ju då alla började på förskola – och jag bara kände i hjärtat och magen också. Det var bara så att jag kände att jag ville inte lämna ifrån mig mitt barn...” (I)

”/.../ Så att jag liksom litar på min egen instinkt. Jag kan göra det här mycket bättre, jag kan ge det här. En mycket tryggare, härligare, mysigare miljö under de här sex första åren.” (J)

En utsaga om betydelsen av tid sticker ut för att den explicit formulerar det som implicit finns i många utsagor, nämligen hur tiden de ger sina barn är en viktig aspekt av beslutet. Att kvantitativ tid är det som ger det som kallas kvalitetstid. Respondenten säger:

”Jag har sagt allt men jag tycker att tiden är så viktig. Den tid vi ger barnen, det ger barnen trygghet. Det spelar ingen roll vad vi gör: om vi promenerar eller cyklar i skogen. Det spelar ingen roll vad vi hittar på. Deras utveckling handlar om tiden vi investerar och som kommer att visa sig på barnens utveckling. Det är sådan tid som är och blir kvalitetstid.” (O)

För 11 av 31 respondenter fanns även orsaker till beslutet som hade att göra med, antingen barnets omognad, att det var för känsligt eller inte ville gå i förskolan (alternativt utsagor om

att barnet själv måste få välja), och/eller hade dåliga erfarenheter av inskolningen eller av sin förskolevistelse. Detta uttrycks som en delfaktor till ett beslut om varför anknytningen och intuitionen eller magkänslan så att säga 'vinner' över en tidigare självklar uppfattning om att barnet ska skrivas in i förskolan efter föräldraledighetens slut.

”Det var väldigt självklart och väldigt starkt grundat i att första flickan började tidigt och vi såg hur dåligt det var att börja väldigt tidigt. Jag hade en stark frustration i hennes förskolesituation, för jag försökte ha en dialog med dom som jobbade med henne. Det här fungerar inte: ni är ju för få! Ja, det tycker vi också. Säg det till vår chef. /.../ Och jag gick in tidigt med mitt barn för jag trodde det var bra för barns utveckling. Jag var helt övertygad om att det här är något vi gör för hennes skull. Det är bra ... att få den här sociala utvecklingen som alla talar om, men det gick inte så lång tid innan jag märkte att hon gick bakåt i utvecklingen.” (L)

Beslutet kan också påverkas av en insikt om barnets särskilt starka känslighet (alt. beteckningar såsom ”högekänsliga” barn) vilket bidragit till att barnet inte kunnat hantera förskolan som väntat. En respondent vittnar om detta:

’Däremot märkte jag på min pojke att han är väldigt känslig. För honom blev det för mycket med förskolan. Så då insåg vi efter ett tag att här måste han få tanka mamma och pappa lite extra.’ (H)

Att barnet själv ska ge signaler om att det är redo förskolan gällde oftast de äldre barnen i förskoleåldrarna 3-6 år. En respondent säger:

’Jag kan tycka att hon, eller våra barn, själva ska få välja och kanske mer känna att de aktivt vill gå på förskola snarare än att de blir tvingade till det bara för att det är mallen.’ (N)

I tabellen ovan synliggörs också att en tredjedel (12 av 31 dvs. 39%) redan *före* det första barnets födelse har fattat beslut om att vara hemma under de första åren med sitt första barn. Vad

utmärker då de vårdnadshavare som anger tidpunkten för beslutet redan innan barnets födelse? Typiskt för de som redan innan första barnets födelse bestämt sig för att vara hemma länge än föräldraförsäkringen är att de redan hade kunskaper om *betydelsen av anknytning*. Det är kunskap som de förvärvat via sina olika högskoleutbildningar till social-, vård- och omsorgsyrken, inklusive förskollärare. Typiskt är också att de när barnet fyllt ungefär 2 år upptäcker att de fortfarande inte vill lämna sina barn till förskolan utan väljer att fortsätta vara hemma ett tag till, vilket är fallet i utsagan som citeras nedan.

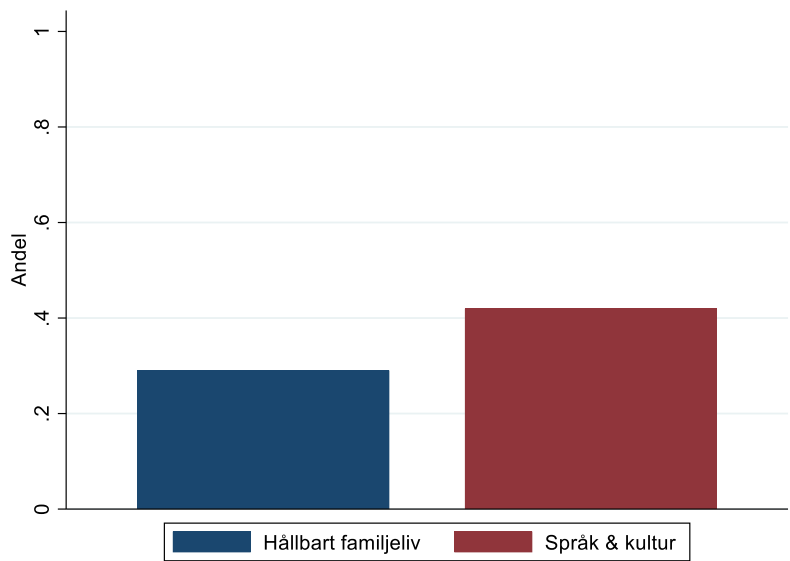
”Ja, men det är ju mycket att jag hade läst om anknytningsteori och hur viktigt det här första åren är. /.../ Innan jag fick barn var jag tydlig med att jag kommer att vara hemma med dem i två år och sen trodde jag att barnen skulle vara självständigare än vad de är. /.../ Men jag vill inte att det ska ta för lång tid för jag har också behov av att gå till jobbet och ha en normal vardag. Det sätter jag i andra hand just nu.” (B)

Respondenten i citatet nedan berättade under sin intervju att det var kunskaper om anknytning som hen förvärvat under utbildning som var det främsta skälet att vara hemma. I sitt tillägg till intervjun efteråt specificerar hen dock att anknytningens dubbla perspektiv varit central för beslutet, alltså såväl vårdnadshavarens egen anknytning till barnet som barnets till vårdnadshavaren. Detta är något som återkommer i utsagorna.

”Kom på att jag hade nog ett tillägg ändå. Jag känner att jag skulle vilja tillägga att det inte bara var på grund av anknytningen som jag valde att vara hemma. Den teorin bekräftade vad jag kände själv - att *jag* ville vara med mitt barn. För mig kändes det helt otänkbart att lämna dem till okända personer, om jag lyssnade på min magkänsla. Jag ville vara den som såg när de gjorde något för första gången. Jag ville vara den som tröstade dem när de var ledsna. Och när de var riktigt små och pratade om vad de hade varit med om under dagen och det var svårt att förstå dem, så kunde jag ändå förstå och förklara för den de berättade för, eftersom jag hade varit med. Det kändes riktigt fint! Så all tid vi hade tillsammans ansåg jag var alldeles för dyrbar för att ge till någon annan.” (G)

Andra orsaker

Det finns även ett par andra viktiga orsaker som kunnat koda till huvudkategorier för resultaten på frågan om orsaker till beslutet att ta omsorgen om det/de egna barnen hemma. Dessa båda huvudkategorier visas i nedanstående figur.

Figur 8. Orsaker: iv) hållbart familjeliv; v) språk och kultur.

Ett skäl som 10 av 31 vårdnadshavare (32%) anför för att själva sköta barnens omsorg handlar om ett mer hållbart familjeliv (socialt och emotionellt) framför allt genom stressreducering. Detta uttrycks på lite olika sätt av de respondenter vars utsagor kodat i termer av vikten av att vara hemma för att skapa ett mer hållbart familjeliv. I det första citatet uttrycks en besvikelse över att det i samhället finns en idé om att kunna göra allt men som inte håller.

”Det var ett stort livsbeslut [att vara hemma]. För jag kände att jag var på väg att gå in i väggen. /.../ Jag bara såg att jag bara försökte kämpa på med att leva ett liv som jag som styr. Jag har trott att det skulle fungera att ha en familj med flera barn och samtidigt jobba och att jobba med ett sådant ganska krävande yrke ändå. Och jag kände bara att det funkar inte! Jag har låtit mig luras. Samhället har lurat i mig att det här ska funka.” (C)

Ett mindre dramatiskt beslut återspeglas i följande citat:

”Vi vill kunna skapa den här kontakten med barnen. Uppleva den här kontakten med barnen, vara med dem, och upptäcka livet med dem, och upptäcka dem i ett lugnare tempo än vad som medges när man lämnar klockan sju och hämtar klockan fyra, lagar mat, städar hela helgen.” (M)

Det som kodats i termer av *kulturella orsaker* gäller de 12 respondenter som anger vikten av att deras barn får ta del av ett modersmål till (förstaspråk) annat än svenskan. Men det handlade även familjekulturen som kan vara präglad av ett fokus på emotioner, syskonkärlek och/eller värderingar som är knutna till etnisk eller kristen kultur vilket framförs av två av dessa respondenter. I det som kodats som kulturella orsaker ingår även de fyra utsagor som refererar till ett för familjen starkt valfrihetstänkande. När det gäller frågan om att lära sig ett modersmål (förstaspråk) annat än svenska säger en respondent:

”Vi har vårt barn hemma för att lära honom språket. Det är den viktigaste orsaken – att lära honom språket. När han börjar i förskolan så kommer han få jättemycket input på svenska och därför vill vi satsa på [språkets namn].” (U)

Kultur här kan alltså också handla om den emotionella kulturen och samhörigheten i familjen och syskonkärleken som en del av en emotionellt inriktad uppfostran. En sådan uppfostran handlar om att både barn och vuxna behöver träna sig att medvetandegöra känslor och förstå dem.

”Har vi några speciella värderingar? (skratt) Ja, syn på barnuppfostran, till exempel att vi vill lära barnen kanske att hantera känslor. Prata om känslor, identifiera känslor.” (N).

Som en delvariabel i det som betecknar kulturella orsaker till valet ingår en syn på familjens rätt till valfrihet, dvs. familjens rätt att själva välja hur de vill ordna sin omsorg om barnen. Dessa utsagor är starkt kopplade till en medvetenhet om samhällets normer men har kodats som en del av en viss form av familjekultur. De här respondenterna ger uttryck för en stark

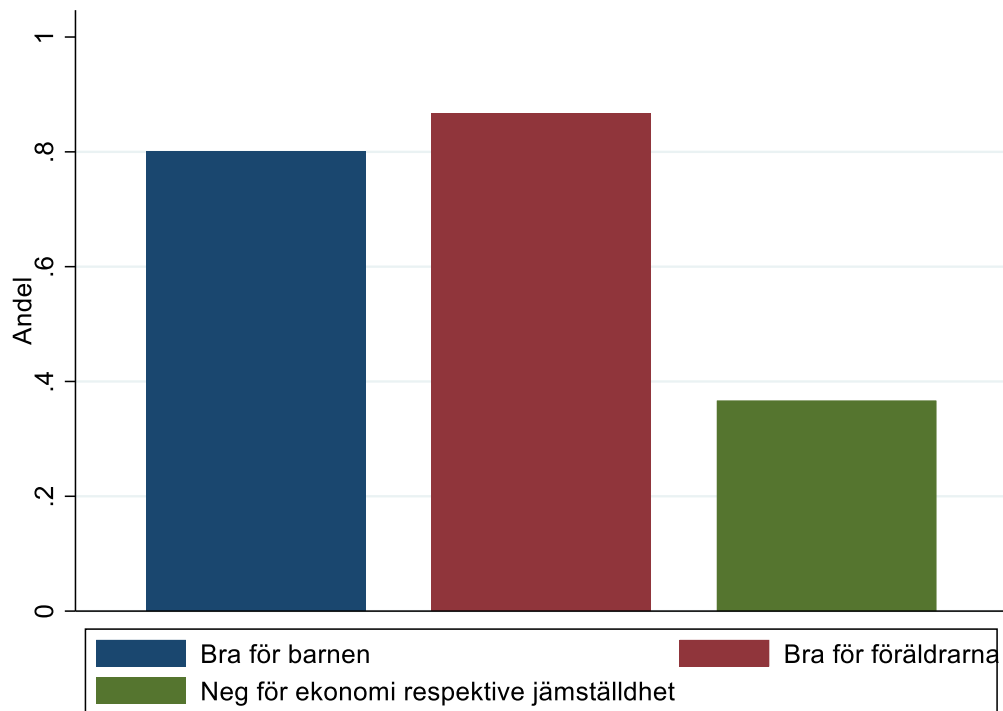
känsla av egenbestämmande (agentskap och autonomi) i denna fråga. Känslan av autonomi verkar ofta vara starkare hos dem som lever på knappa ekonomiska resurser som en effekt av valet. Bland de som allra tydligast uttrycker valfrihet och en stark medvetenhet om att närmast trotsa sociala normer finns två svenskfödda och två utlandsfödda respondenter. En av sistnämnda säger:

”För vi vill fostra dom själva, eftersom det är våra barn, och inte lämna dem till staten och vara med främlingar” (O).

Påverkan på familjen, barnet och individen

’På vilket sätt har beslutet att vara hemma påverkat er familj?’ Detta var den fråga som respondenterna svarade på under intervjuens avslutande skede men eftersom frågan ställdes för att i viss mån verifiera svaren som gällde orsakerna redovisas resultaten här. När frågan ställdes ville de flesta få frågan förklarad. För att klargöra frågan startade följdfrågorna med frågor om hur beslutet påverkat relationen de vuxna emellan och avslutades med frågor om barnen. Exempelvis: ’Har beslutet påverkat er relation – de vuxna emellan – på något sätt? Hur har det påverkat jämställdheten mellan dig och din partner? Hur tycker du att barnen har påverkats?’

Svaren på denna fråga kunde koda på fyra variabler: två som betonar positiv påverkan på barnen (80%) respektive föräldraskapet (82%), och en som sammantaget lyfter fram negativ påverkan (38%), och som kan delas upp på huvudvariabler som handlar om familjens ekonomi (23%) respektive jämställdhetsfrågor (16%). Andelsmässigt så är de två sistnämnda negativa få i jämförelse med de positiva. De förtjänar ändå att tydliggöras eftersom de samtidigt kommer att reflektera diskussionen som gäller de ekonomiska och sociala kostnaderna för familjerna. I figuren nedan synliggörs fördelningen.

Figur 9. Påverkan på familjen, barnet och individen

Att valet har haft och har positiva effekter för barnen angavs uttryckligen av 25 av 31 respondenter. Barnen blir ”trygga”, ”lugnare”, mer ”koncentrerade”, ”stresståliga”, ”får utforska och lära i sin egen takt”, blir ”mer självständiga” och får ”stärkta syskonrelationer”. En intressant aspekt som flera respondenter tog upp var att barnen blev mer delaktiga i det kringliggande samhället, eftersom de följde med sin vårdnadshavare ut i samhället på ärenden i stor omfattning. De lärde sig att vara i miljöer med många andra vuxna och att relatera till olika vuxna med olika yrken och uppdrag.

En av dessa föräldrar nämnde att de ofta åt ute med barnen utan att detta ställde till några problem för dem själva eller omgivningen. Följande citat uttrycker sammanfattande flera av de svar som synliggör dessa positiva konsekvenser för barnens relation till det omgivande samhället:

”Hemmabarnen får nog oftare följa med på diverse olika möten där man möter andra vuxna, exempelvis till vårdcentralen, husläkaren, ta blodprover, gynekologen, tandläkaren, osv. De får också följa med till olika myndigheter om man behöver besöka dem. Till frisören. Eller andra personliga möten som sker i samhället. Att åka med kommunala färdmedel och träffa andra vuxna och samtala med dem utvecklar också den sociala kompetensen, jämfört med att bara umgås med andra barn i ungefär samma ålder. Hemmabarn får oftare träffa människor ifrån alla samhällsklasser och i olika åldrar. Tack vare det tror jag att hemmabarn har lättare för att umgås med vuxna och kan prata med vuxna på en mer likvärdig jämn nivå. Förutom det sociala så utvecklas även barnens ordförråd och tal, t.ex. hur man uttrycker sig på ett korrekt sätt. De lär sig även konfliktlösning på ett annat sätt. Till exempel att man inte bara kan ta det man vill ha utan att man pratar med varann.” (P)

Att barnen påverkas positivt av att vara hemma uttrycks på väldigt många olika sätt. Följande citat är en bra sammanfattning av flera av dessa svar, eftersom det både lyfter fram syskonrelationen, familjerelationerna och hur barnen påverkas på andra sätt.

”Barnen har någon form av grundtrygghet, känner jag. De är jättetrygga i sig. De har en väldigt fin sammanhållning syskon emellan. Men jag vet inte, nu har vi ju inte haft barn på förskolan. Men jag ser inte det hos många andra syskon när barnen har varit isär hela dagen. Vi har ju liksom fått växa ihop som en familj. /.../ Det låter så larvigt att säga vad andra säger, men vi får väldigt ofta kommentarer när vi umgås med vänner och folk säger: Hur gör ni? Alltså, era barn är så himla lugna. Det ska ju vara som en komplimang, men de har väl någon form av harmoni. Jag vet inte hur jag ska förklara det riktigt.” (I)

En affirmativ logik i beslutet att vara hemma mer med barnen bekräftas av en motsvarande affirmativ logik i svaren som handlar om konsekvenserna för familjen som sammanlagt uttrycktes tydligt av 26 av 31 respondenter. Svaren som talar om en förstärkt känsla av föräldraskap och föräldrakompetens, förstärkta vuxenrelationer och en förstärkt känsla av familjen som

enhet, matchades med att 4 respondenter också menade att jämställdheten mellan de vuxna ökat. Här kodades även att 8 respondenter nämner att beslutet lett till en påtaglig stressreduktion. Dessa svar innehåller ofta utsagor som antingen direkt uttalar eller kan översättas i termer av ett hållbart familjeliv.

”Eh, så jag tycker att det blir hållbart både för barn och vuxna att kunna ta det lite lugnare. Det har väl också varit det, att skona barnen från den här stressen, att gå upp varje morgon. Iväg. Vara igång. Liksom, och det har ju inte heller varit nåt VAB, så, nån VAB-kostnad, utan det är ju verkligen... Jag har uppskattat väldigt mycket att man har varit igång mycket en dag, sen nästa dag, ja men då tar vi det bara lugnt hemma. Läsa böcker eller nåt sånt där. Man har haft ett helhetsgrepp på barnens vardag.” (M)

En annan respondent uttrycker hur viktigt de upplever att det är att de ger den här tiden i barnens liv lite av den egna tiden för utveckling och karriär.

”Och han [partnern] har sagt det flera gånger: att nu fokuserar vi på det här. Nu är det här en väldigt känslig period och det tar mycket energi att ha två så små barn. Och vi känner att nu ska vi satsa på det här i några år och så får man komma efter lite i karriärerna. Så får man ta igen det sen. Man ska ändå jobba tills man är 65 och nu är det några år här när barnen är små och det tar jättemycket energi. Så de som jobbar brukar ofta ångra att de har jobbat för mycket och inte varit med familjen. Så det har varit väldigt viktigt, ja ganska nödvändigt. Vi har ju inte våra mor och farföräldrar här heller så vi kan inte få avlastning.” (A)

Sammanlagt 12 respondenter (38%) angav en rad olika negativa konsekvenser som en påverkan på familjen, där 'negativt för jämställdheten' uttryckligen nämndes av 5 respondenter (16%). De övriga 7 (23%) koncentrerade sina utsagor på de ekonomiska uppoffringarna som familjen behövt göra. I ett par fall anfördes att det initialt funnits oenighet mellan föräldrarna kring beslutet som framför allt handlade om de ekonomiska uppoffringarna. Utöver detta

nämner alltså 5 av de kvinnliga respondenterna oro för sin karriär, möjligheterna att få ett bra nytt arbete som här kodats som jämställdhetseffekter.

”Vi har klivit utanför det förväntade så det finns ingen tydlig... vad händer sedan. Hur ska jag få ett jobb i framtiden? Jag tänker nog att jag ska byta karriär. Jag ser att jag inte kommer att få ihop ett liv där jag har så mycket tid för barn som jag vill med ett vanligt kontorsarbete inom det jag gjorde, så jag har ju fått välja bort karriär. Familjen har fått välja bort ekonomi. Vi har flyttat till en väldigt liten lägenhet och jag ska inte klaga, vi stortrivs, men det är klart att det hade varit härligt att bo i en villa också. Absolut. Om det hade gått. Vi var ju bortskämda innan. Vi hade ju två väldigt goda inkomster. Jag tyckte det var roligt. Det är ju inte alltid roligt att inte ha pengarna. Samtidigt som det kostar mycket att ha barn och just nu när vi har minst pengar så det är tufft ibland. Pengar bråkar vi inte om min man och jag som tur är, men.... Vi har realistiska förväntningar på vad vi kan köpa nu, men det är klart att vi ibland när barnen sover så sitter vi och...’kommer du ihåg bilen?’” (K)

I ett annat svar tas också konsekvenserna av att kliva utanför det förväntade upp i relation till just de materiella aspekterna.

”Hur liksom får man ihop det? Sen när man liksom berättar, vill man så kan man, oftast. Och sen oftast brukar jag dra det till att, ja men vi åkte inte två veckor till Spanien. Vi har aldrig varit utomlands. Mina barn har aldrig flugit. Där, bara där sparar vi 50.000. Det gör ni en till två gånger om året. Vi har aldrig varit i Thailand. Vi har semestrat i Sverige. Vi har inte ens åkt på semestrar där vi har legat på hotell. Inte förrän nu när barnen har blivit lite större som man har åkt iväg till nåt ställe som vi har sovit över en natt eller nåt sånt där. /.../ Sen har vi varit hemma och gjort aktiviteter hemma. Och många aktiviteter är gratis. Speciellt här i Stockholm.” (J)

De intressantaste konsekvenserna av valet att vara hemma är troligen de som handlar om den personliga utvecklingen, som dock endast ett par av respondenterna nämner. Respondenten i nedanstående citat delar omsorgen om sina barn 50/50% med sin partner.

'Det är mer den personliga utvecklingen som är negativ. Nej, inte negativ, den är svår. Väldigt tuff! Att spendera så mycket tid med sina barn, då får man ut alla sina bra och dåliga sidor – det är väldigt mycket personlig utveckling. Och vissa dagar är bättre än andra. Så för oss båda så har det varit väldigt tufft, för man håller på att bearbeta sina egna... eller sin egen barndom, tex., för den speglas i dom. Det här automatiska som kommer upp. Vi kämpar emot. Så på det sättet är det väldigt positivt *och* negativt – för det är tufft! Men vi utvecklas båda två väldigt, väldigt mycket.' (Q)

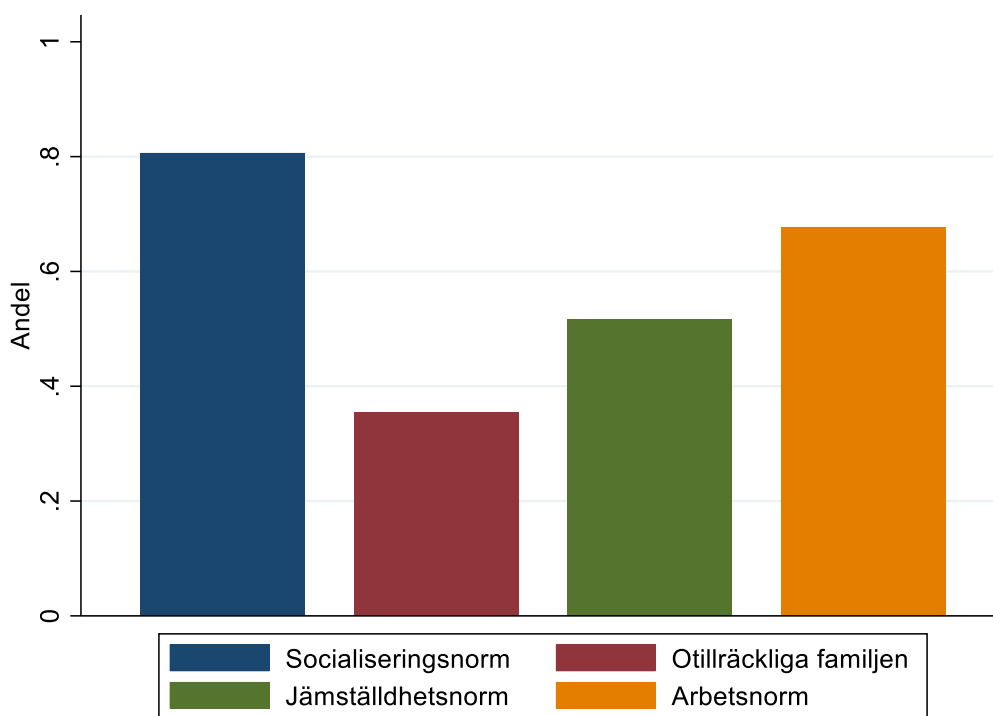
Den negativa påverkan på familjen synliggör de dominerande normer som diskuteras i avsnittet nedan.

Dominerande normer i samhället

I detta avsnitt redovisas svar på frågor som ställts till respondenterna angående samhällets normer. *'Vilka normer i samhället har du upplevt finns som har att göra med ert beslut att vara hemma med barnen?'* Frågan ställdes efter att respondenterna redovisat sin syn på förskolan och orsakerna till valet att vara hemma med sina barn. I de ovanstående citaten som handlar om hur familjen påverkas av beslutet av att själv ta hand om omsorgen om sina barn finns spår av de olika normer som visar sig påverka familjerna om intervjuats på flera sätt. Det blir mycket tydligt att beslutet att vara hemma med barnen längre än föräldraledigheten är ett avsevärt brott mot rådande normer om ett förgivet taget beteende för svenska småbarnsföräldrar: nämligen att skriva in sina barn i förskolan direkt efter föräldraledigheten när barnet är 1 till 1 ½ år gammalt och allra senast vid två års ålder, vilket statistiken som redovisats tidigare tydliggör (50% av 1 åringarna är inskrivna och 91% av 2 åringarna).

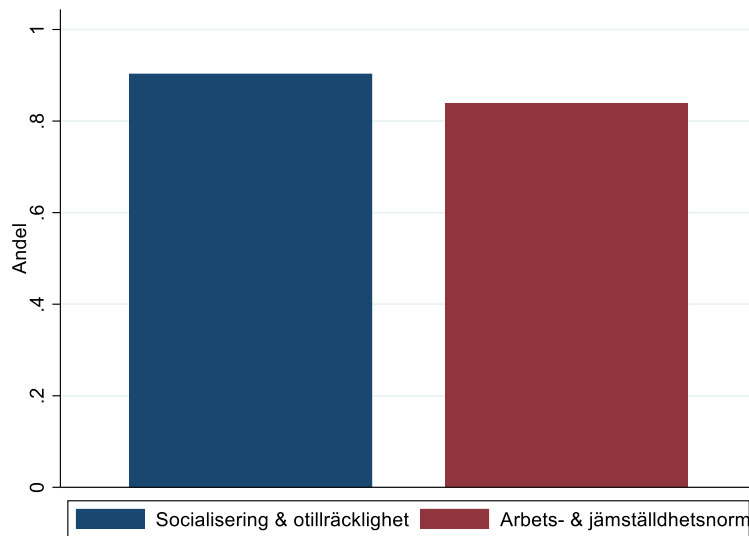
På frågan om vilka normer i samhället som har synliggjorts och upplevts som har att göra med beslutet att vara hemma med barnen har följande fyra normer kunnat identifieras i kodningen:

arbetsnormen, jämställdhetsnormen, socialiseringsnormen, dvs. att förskolan är självklart bäst för alla barn så tidigt som möjligt för att barnen ska ”lära sig socialisera”, och *normen om den otillräckliga familjen*, dvs. att familjen ses som mer eller mindre bristfällig institution i förhållande till barnets utvecklingspotential, som bäst anses kunna tillfredsställas av professionella pedagoger i förskolan.

Figur 10: fyra normer

Analysen av den ovanstående figurens fyra frekvensstolpar skulle dock även kunna göras genom att lägga samman de två första respektive de två sista. Detta är för att arbetsnormen och jämställdhetsnormen förstärker varandra ömsesidigt, liksom socialiseringsnormen och normen om ett otillräckligt föräldraskap. I den bild som då framträder blir det tydligt hur stark och förgivet tagen *arbets- och jämställdhetsnormen* är när de läggs samman enligt nedan.

Figur 11: Sammanslagna normer

Det första alla vårdnadshavare kommer att tänka på när de får frågan om normer är att deras val är ett brott mot barnets bästa, eftersom barnen går miste om den ”socialisering” som även de allra yngsta barnen anses behöva. Trots detta är arbets- och jämställdhetsnormen nästan lika dominerande.

Det sociala normbrott som vårdnadshavarna upplever som svårast att hantera är relaterat till vad som anses vara *barnets bästa*. Trots att barnets bästa är själva orsaken till att vårdnadshavarna väljer att vara hemma längre, så är det brottet mot det som samhället anser vara barnets bästa – dvs. socialiseringsnormen – som är det mest smärtsamma. Det är för att familjen, och särskilt kvinnan, ses som ”offer” för ojämställdhet och på grund av det ”stigma” som det innebär när familjen och/eller kvinnan i familjen knyts till en rad olika fördomar.

Det var intressant att höra att alla de intervjuade omedelbart verkade förstå vad som avsågs med en norm. Frågan behövde inte förklaras närmare. Troligen beror detta på att upplevelsen av att bryta mot ett för givet taget sätt att tänka eller göra medvetandegör

normen. De respondenter som valt att vara med i denna studie kan också vara en grupp med en särskilt hög grad av medvetenhet.

I redovisningen nedan behandlas först socialiseringsnormen som är den norm som genomgående nämns allra först som svar på frågan om vilka normer som blivit tydliga för familjen när de fattat beslutet att vara hemma längre med sitt/sina barn. Socialiseringsnormen och normen om den otillräckliga familjen/föräldraskapet redovisas tillsammans. Därefter behandlas arbetsnormen och jämställdhetsnormen tillsammans.

Socialiseringsnormen och normen om den otillräckliga familjen/föräldraskapet

Som redan poängterats är det normen om socialiseringen av barnet för barnets bästa som först dyker upp när frågan om vilka normer som dominerar i samhället kring småbarnsfamiljen och förskolan. Den ges uttryck för på flera olika sätt och väcks av hur personer i vårdnadshavarnas omgivning bemöter dem. I citaten nedan ges ett axplock av några av de vanligaste uttrycken i de intervjuades utsagor för den mycket starka socialiseringsnormen vad gäller barnen.

”Det är nästan som ett litet mantra. Barnet behöver det sociala!” (L)

”Dom [grannar] kritiserade mig jättehårt och sa att våra barn inte kommer att bli så sociala. Dom kommer inte att lära sig alla koder. Det var ett återkommande tema.” (R)

”Det kommer upp det första det gör när du säger att ditt barn är hemma... det är att de inte är sociala... *’Hur ska de bli sociala?’* Att de inte kan lära sig att dela med sig.” (S)

”Vi fått lite motstånd i att barnen inte kommer lära sig det sociala och fungera i sociala sammanhang. Men samtidigt... Varje gång vår äldsta dotter har träffat någon, så är det första de säger är ju att hon är extremt social och väldigt socialt kompetent och empatisk för sin ålder. Hon motbevisar ju liksom alla på den punkten.” (N)

Socialiseringsnormen, det vill säga, det som samhället anser vara bäst för barnen tycks övertrumfa det som är bäst för jämställdheten och kvinnan, om man får tro några av de utsagor som finns i intervjuerna. I följande citat blir det tydligt hur nära familjemedlemmar ifrågasätter beslutet i första hand i relation till frågor som handlar om barnets bästa.

”Det är framförallt min sambo och hans föräldrar. Men även våra vänner har tyckt att det blir osocialt för henne och hon kommer inte att knyta an till andra vuxna och hur ska hon få stimulans och så där. /.../ Det har väl också dykt upp från föräldrar också det där med pensionspoäng, men mest i förhållande till min dotter: *’Vad tråkigt för henne och att hon inte skulle bli social’.*” (H)

Socialiseringsnormen hänger nära samman med normen om den otillräckliga familjen. Några vårdnadshavare ger väldigt tydligt uttryck för detta. Det kommande citatet visar dels på hur starka dessa två normer är tillsammans samtidigt som hela citatet öppnas med ett uttryck för hur dessa båda normer även är kopplade till arbetsnormen när valet kommenteras med frågor om att vara hemma längre: ”Kan man det? Får man det?”

”...och när man berättade att, nä, men vi ska vara hemma, vi ska fortsätta vara hemma. Så... *’Kan man det?’* eller *’Får man det?’* Och, eh... *’Hur ska ni tillgodose alla behov?’* /.../ Det är nästan så att barnen verkligen, för att utvecklas, så måste de gå på förskola. Att det är den synen som är. Att vi föräldrar inte klarar av att ge dem vad de behöver. När de är 1 år så börjar de klättra på väggarna och behöver yttre stimulans, och det är en sån självklar norm här i Sverige. Ja, att föräldrarna känner... ja, liksom låg självkänsla för sitt föräldraskap.” (G)

Socialiseringsnormen och normen om ett otillräckligt föräldraskap när de gäller samhällets yngsta är tätt sammantvinnade och egentligen svåra att skilja åt. Detta blir tydligt i de två nedanstående konstaterandena från två av de intervjuade.

”Och sen upplever jag att andra föräldrar tror att deras barn kommer missa saker om de är hemma. Att dom förlorar pedagogisk kunskap. Att de är sakerna som att man får på förskolan som föräldrarna inte kan ge hemma.” (V)

”Vad man hör är att man ska lära sig att leka i grupp, man ska lära sig stå i kö. Då tänker jag att det kan omöjligtvis krävas fem års tid för att lära sig de sakerna. Men det stöter man på väldigt mycket, och att barnen inte kommer att utvecklas rätt, och de kommer inte att kunna frigöra sig från oss som föräldrar.” (b)

En annan respondent komplicerar bilden av ett bristfälligt föräldraskap med andra drivkrafter i samhället och den självklarhet som förskolan blivit som en effekt av att många småbarnsföräldrar idag själva har gått i förskolan.

”Alla är ju så... man är ju ängslig, gör jag det bästa? /.../ Men det som förvånar mig, det är väl kanske de här är familjer som, precis som vi, är medelklass, att man ändå väljer att sätta dem i förskolan vid ett års ålder. Det handlar inte om ekonomi, utan man gör utlandsresor och så. Att man då man kunde väntat ett halvår till. /.../ Jag tror att vi är så väldigt fokuserade på karriär och det egna självförverkligande, plus att det kostar mer och mer att leva. /.../ Och många av oss har ju själva börjat förskolan väldigt tidigt.” (Y)

Citatet nedan sammanfattar vad normer är och gör. Hur de skapar skam och problem om man bryter mot dem. Normer gör, menar den intervjuade föräldern ”att man blir blind för sin egen instinkt”. Men citatet avslutas med att även professionella som arbetar med barn ibland ger stöd till dessa normbrytande föräldrars beslut att vara hemma mer med barnen.

”Normerna gör så att man blir blind för sin egen instinkt. Jag tror att de allra flesta har en känsla att det inte är rätt, men man får från så väldigt många håll känslan av att man gör något som man ska skämmas över. Man är en hönsamma som inte vågar göra sitt bästa för sitt barn – att lämna dem på förskolan. /.../ Men nu har vi fått höra att det är bra att hon går så få timmar som möjligt, på den förskola där vi är nu! Jag har frågat flera gånger: *’Är det någon risk när hon går så lite? Är det något vi ska jobba på så att det inte blir tråkigt att hon går så lite?’* *’Nej, det tror vi bara är bra, säger de!’* Och det är enda gången som jag fått veta att det är bra, annars har det varit att det är ett problem som måste lösas att barnet får vara hemma mycket.” (L)

Arbetsnormen och jämställdhetsnormen

Att börja arbeta efter föräldraledighetens slut är en förgivet tagen norm i det svenska samhället idag. Den självklarhet som ges uttryck för i utsagorna för detta synliggör att arbetsnormen tillsammans med jämställdhetsnormen tas för given av alla – inte bara småbarnsföräldrarna själva, utan även deras egna föräldrar, syskon, vänner, bekanta och grannar. Att bryta mot de här normerna gör normaliseringen av arbetsnormen och jämställdhetsnormen för de intervjuade uppenbar, synlig och möjlig att formulera. Nedan presenteras ett axplock av utsagor som på olika sätt ger uttryck för arbets- och jämställdhetsnormen. Ibland är det ”samhället”, politikerna och hela det ekonomiska systemet som ligger bakom att småbarnsföräldrarna självklart ska arbeta så fort det bara är möjligt. Men ibland är det föräldrar själva som har behov av eller hellre vill arbeta, eller både och.

”När man får ett barn och det fyller ett år, då är det dags att börja på förskolan. Den tanken. Den kommer ju upp automatiskt i samhället /.../ Samhällsbilden. Det ska vara två heltidsarbetande föräldrar och barnen ska vara på förskolan hela dagen.” (Q)

”Det har blivit en norm i samhället att man ska lämna dom där för att man ska arbeta. Och som jag ser det är det litegrann skapat för föräldrars behov av att få gå på arbetet.” (Z)

”Folk... Nej, de flesta, speciellt kvinnor, utgår ifrån att jag borde gå och arbeta. Och jag har till och med fått en sån här kommentar att jag inte borde få gratis sjukvård för jag bidrar ju inte med nånting till samhället”. (P)

”Man vill att vi ska tjäna pengar. Och en annan sak som kommer upp ofta när man pratar med andra eller hamnar i diskussioner på internet om att man är hemma med sina barn. ’Ja, men hur gör ni med pensionen? Ni kommer väl ihåg att det är en kvinnofälla?’ Och ja, det är ju en jätteviktig aspekt, och min man pensionssparar till mig.” (V)

Som en övergång till nästa avsnitt som handlar om professionellas bemötande anför ett citat som adresserar normer och normalisering på två olika sätt. I citatet problematiserar vårdnadshavaren hur normer styr vuxnas tänkande och rationaliseringar, både av familjer som väljer att vara hemma och av vad som är normala reaktioner hos barn när de blir lämnade. Den professionella pedagogen i citatet legitimerar normen.

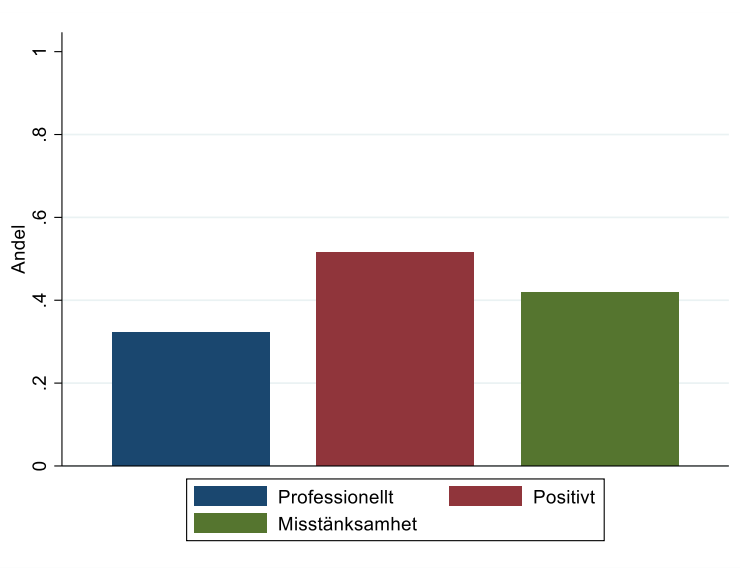
”Folk reagerade med tystnad när de fick reda på att jag/vi är hemma med barnen eller frågar varför. De verkar tro att det bara är folk som är mycket konservativa eller kristna som är hemma med barnen. De flesta verkar inte ha tänkt tanken att de skulle vara hemma. De tänker att när barnen gråter när man lämnar dem så är det värre för de vuxna än för barnet, något som jag hört upprepas från flera håll, även från pedagoger. Jag tänker att det rimligtvis borde vara värre för ett litet barn utan tidsuppfattning att bli lämnad än för en vuxen? Men föräldrarna tänker att barnet har det bättre på förskolan. De lär sig så mycket på förskolan. De utvecklas snabbare. De blir mer självständiga.” (D)

Bemötande av professionella

I den nedanstående redovisningen kommer resonemangen ovan om normer att relateras till en direkt fråga som ställdes till respondenterna om hur professionella på BVC, öppna förskolan, förskolan och skolan och ibland vårdcentraler har bemött vårdnadshavarna när de informerat om eller svarat på en fråga om sitt val att vara hemma längre med sina barn. Svaren på frågan om bemötande är särskilt intressant eftersom vi förväntar oss att professionella som arbetar med barn på olika sätt är viktiga aktörer i upprätthållandet av normer som gäller vad som ’är bäst för barn’. Vi tar för givet att de representerar ett barnperspektiv. Samtidigt ingår de i ett samhälle med många olika normer, där arbetsnormen och jämställdhetsnormen också är starka normer.

I figuren nedan synliggörs hur respondenterna har svarat på frågan om de professionellas bemötande på ett sätt som visar sig vara i högsta grad motstridigt. Å ena sidan svarar 13 av 31 att de fått negativa och misstänkliggörande reaktioner från professionella när de berättat om

sitt beslut att vara hemma längre. Å andra sidan så är uttrycken för ett positivt stöd och uppmuntrande kommentarer från professionella något fler (17 av 31). Det är alltså en inte oanselig mängd professionella som uttrycker stöd för ett normbrytande beteende. Dessutom innehåller kommentarerna om negativa reaktioner ofta en berättelse om att detta endast gäller enstaka professionella och att vissa av dem till och med ändrat sig när de träffat vårdnadshavarna och barnen över tid. En tredjedel (10 av 31) hänvisar i stort sett oavkortat till ett professionellt neutralt bemötande från BVC sköterskor, personal på öppna förskolor, förskolor, skolor och vård- och omsorgsinrättningar.

Figur 12: Bemötande av professionella på BVC, öppna förskolan, förskolan, skolan, vård och omsorg.

I ett inledande citat ges prov på att utbildad förskolepersonal inte sällan uppmuntrar dessa vårdnadshavare i deras beslut att ha barnen längre hemma. Ett par av respondenterna är dessutom själva förskollärare eller har någon nära anhörig, vän eller granne som är det. Oftast, men inte oavkortat, ger dessa professionella beslutet sitt stöd.

”Många förskollärare har faktiskt bekräftat: ’Men vet du vad, du gör helt rätt!’”

(T)

En beskrivning av bemötandet på BVC som avvikande från normen tydliggörs i följande citat. Det är intressant eftersom sköterskans frågor bärs upp av fördomar om ett avvikande beteende bland småbarnsföräldrar så snart hon förstått att föräldern är hemma med de båda barnen.

”Min BVC sköterskan sa då: ’Ja, har du funderat på Waldorf?’ Och hon nämnde någonting om Montessori för att hon uppfattade vårt beslut som alternativt. Jag minns att hon också frågade ’Jaha, ska ni vaccinera barnen?’ som om det var något som hängde samma med att vi var hemma. Och ja sa: ’Alltså vi är inga vegetarianer eller så, utan jag är bara hemma’. (Y)

Några av respondenterna ger uttryck för blandade reaktioner och bemötanden av olika professionella. Dessa har då kodats på flera av variablerna. Ett exempel på detta är följande uttalande som visar att personalen på BVC varit neutrala medan personal på öppna förskolan upprepat förhört sig om när barnet ska börja förskolan.

”På BVC har dom inte sagt så mycket faktiskt. Dom har bara frågat om hon går på förskolan och så har jag sagt nej, och så har det inte varit mer med det. På öppna förskolan; jag tyckte det var lite jobbigt faktiskt, hon brukade fråga varje gång vi kom. Det var som att hon inte förstod, att just nu känns det inte som att det är nåt för oss. Och varje gång frågade hon: ’Ja, har hon börjat i förskola än då? Hur går det med det, och ska du inte söka?’” (Z)

En annan intervjuad ger uttryck för motsatta förhållanden mellan BVC och öppna förskolan.

”På öppna förskolan var dom var jättepositiva till att vi var hemma och så. Och det var snarare så att dom sa lite till oss att... för vi var flera hemmaföräldrar... och dom sa att ni gör det rätta valet. Så dom var verkligen positiva och båda dom hade själva varit dagmammor till sina egna barn. Det har varit mer på BVC som jag har blivit ifrågasatt.” (Å)

Nästa citat anförs för att illustrera att det i flera utsagor betonas att de som är positiva till beslutet att vara hemma längre ofta är äldre och mer erfarna professionella både på BVC, öppna förskolan, i sjukvården och skolan.

”Barnens BVC sköterska är jättebra. Vi har pratat väldigt mycket om just sånt här och hon har varit jätte stöttande. Och sedan öppna förskolan: Där var det en kvinna, hon som hade det där stället, och hon var också jättegullig. Men nu var ju hon lite äldre. I 60 års ålder. Hon tyckte ju att det var kanonbra! Så jag upplevde på det stora hela att de har varit väldigt stöttande.” (Ä)

Om samhällsnormer bärs upp av dess institutioner, och dess anställda, borde ett förväntat resultat vara att de professionella, både initialt och ju oftare de träffade familjen, skulle ge uttryck för att familjernas beslut varit felaktigt med uppmaningar om att skriva in barnet i förskolan. Givet att samhällsnormen om barnets bästa är att barn bör börja förskolan så snart som möjligt för att socialiseras till andra barn, vuxna och till ett demokratiskt samhälle. Istället ger de, enligt de intervjuades utsagor, ofta uttryck för *samma normbrott* som vårdnadshavarna själva i förhållande till den generella samhällsdiskursen om vad som enligt socialiseringsnormen anses bäst för barnen. Samtidigt visar resultaten att de intervjuade själva delvis är professionella med kunskaper om barns utveckling som lyfter fram anknytningen till de primära vårdnadshavarna som viktig för barnets utveckling under de tre första åren. Med andra ord tycks det bland de professionella finnas en konflikt mellan det de lär sig i sina utbildningar om barns bästa i allmänhet och samhällsnormerna kring arbete och jämställdhet som vill få ut båda föräldrarna i förvärvsarbete så tidigt som möjligt.¹⁸ En skytt av den konflikt som verk samma BVC sköterskor och andra professionella kan uppleva när de diskuterar förskolestart med föräldrar visas i det här avsnittets sista citat.

”Har du ställt ditt barn i kö? När ska det börja på förskolan? Varför inte då?
Och då sa jag det på BVC sköterskan: 'Vad håller ni på med? När tycker *du* att ett barn är moget att börja på förskolan?' 'Ja, men de är väl det vid 1 1/2 år' sa

---

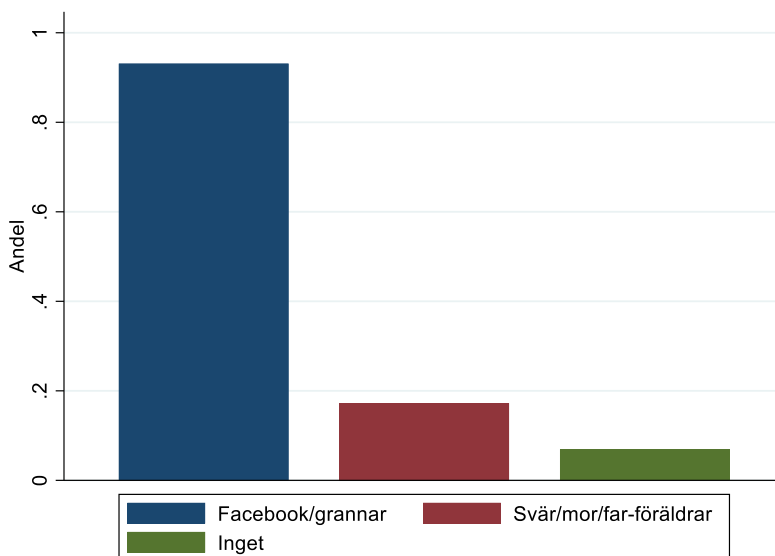
¹⁸ En del av konflikten kan också komma av vad man lär sig på utbildningar om behovet för barn med dåliga hemförhållanden som trots kunskapen om anknytning har mycket att vinna på en tidig förskole-inkolning.

hon. Men då sa jag att för mig är det helt ofattbart. De *är* inte mogna. De *kan* inte prata för sig. Dom har ingen tidsuppfattning. De skriker vid den här separationen och det är det enda sättet de har att uttrycka sig.’ Och jag såg på henne då att hon blev ju helt tårögd.” (Ö)

Oavsett orsaken till att en del professionella ger uttryck för samma normbrott som de intervjuade vårdnadshavarna i denna studie, så är detta stöd mycket viktigt för att legitimera beslutet inför andra och kanske framför allt inför sig själva.

Familjens nätverk

I sammanhanget av att få stöd och legitimitet för sitt beslut blir frågan om familjens nätverk viktig. Alla 31 intervjuade vårdnadshavare utom två anförde att de har ett fungerande nätverk utanför familjen som de träffar frekvent. Endast fem av dessa familjer anför att detta stöd kommer från den egna familjen eller vänner, och bara ett par har stöd från sina egna föräldrar. Flera uttryckte att öppna förskolan var viktig men att deras barn ofta ansågs vara för gamla att vara med på de organiserade aktiviteterna som riktade sig till 0-1 ½ åringar i första hand. De allra flesta (27 av 31) anför istället de nätverk som de skapat för sig och sina barn är skapade via digitala grupper.

Figur 13: Familjens nätverk

De digitala nätverken innebär fysiska kontakter i lokala föräldragrupper som träffas minst ett par gånger i månaden och ofta varje vecka eller oftare. Under pandemin träffades grupperna istället utomhus och antalet träffar reducerades av smittorisken och restriktionerna. Det finns ett antal exempel på förhållandevis stora och tätt frekventerade möten i dessa nätverk. I det nedanstående citatet ges exempel från ett sådant.

'Det är totalt 20 barn. Förutom bebisarna är det oftast en åtta nio barn i 2 års åldern som leker tillsammans. /.../ Det är vissa familjer som tycker det är väldigt viktigt att barnen ska få vara barn och att de inte ska behöva lära sig och traggla bokstäver ... sen finns det dom som har som nästan ett hemskolesystem, och så allt där emellan. Och så ser man hur barnen leker i blandade åldrar. /.../ Vi är med och lär barnen att socialisera. Vi är massor av vuxna och några 4 åringar som alltid finns i närheten och hjälper barn att hantera konflikter.' (K)

Öppna förskolans reguljära verksamhet innebär också en viktig plats för många av respondenterna, men i stort sett alla anför problemet med att verksamheten är inriktad på väldigt små barn. En respondent beskriver vikten av att öppna förskolan finns eftersom det bekräftar hemmaföräldrars "existensberättigande", som hen uttrycker det.

Vi är inte så aktiva, men vi har varit där nån gång. Den betyder mer som nån form av existensberättigande. 'Åh, det finns andra som vi!' Faktiskt. Det finns en lokal, och en nationell idé om en öppen förskola för föräldrar som är hemma med barnen. (a)

Ett par av de nätverk som formerats efter att ha träffats, antingen på öppna förskolan och/eller digitalt, lånar lokaler från öppna förskolor på tider då de inte används för att ha en större plats att vara på än i någons hem. Andra turas om att ta emot gruppen hemma. De som bor i storstäder utnyttjar ofta museer och parker för sina möten. De använder sociala medier även för att få kontakt med varandra för mer spontana initiativ av typen: 'Jag åker in till museet idag och är där från 11. Här är mitt nummer om någon vill träffas.'

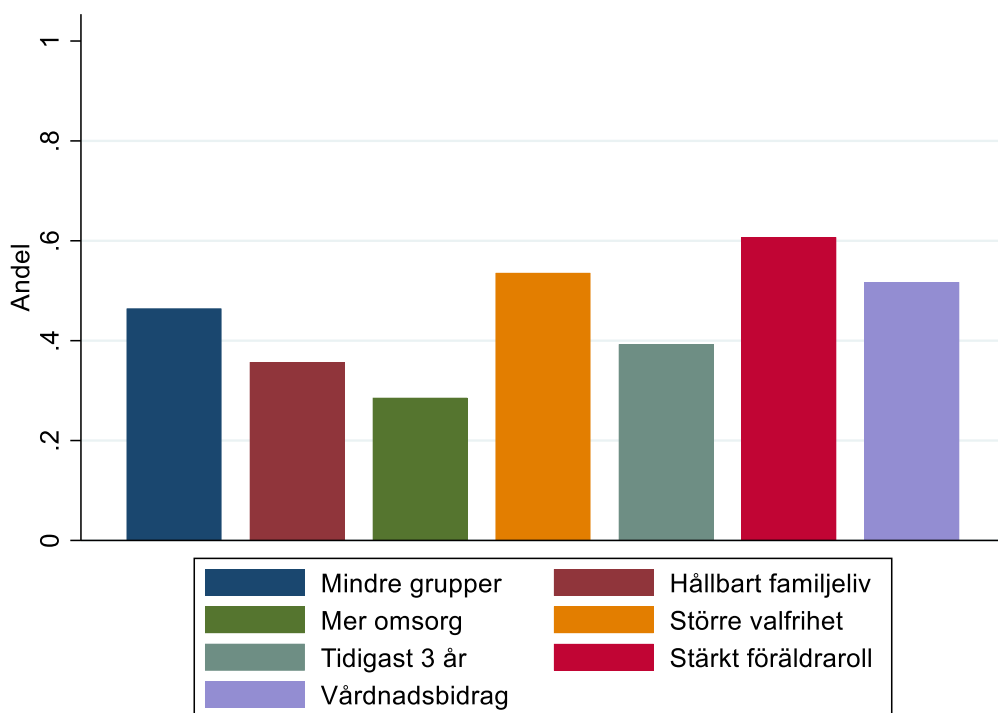

Som framgår av figuren ovan uppgav två av de intervjuade att de för tillfället hade ett bristfälligt respektive inte något nätverk alls av familjer att träffa fysiskt. Pandemin spelade in i detta, liksom att barnen i familjerna de umgåtts med hade skrivits in i förskolan. De beskrev problemet med att gå till tomma lekplatser på dagtid och önskade att fler var hemma med sina barn, och att öppna förskolan skulle kunna välkomna deras något äldre barn med aktiviteter som också passar dem. Liksom alla de andra familjerna betonade de betydelsen av ett nätverk av människor att kommunicera med, vare sig det är på nätet eller i verkliga livet, både för deras barn och för dem själva.

En ideal förskola och ett idealt samhälle för småbarnsföräldrar

De intervjuade fick svara på frågan om hur den ideala förskolan och ett idealt samhälle skulle se ut om de fick bestämma eller fantisera. Som en följdfråga ställdes frågan huruvida de hade skrivit in sina barn tidigare om förskolan hade varit så bra som de hypotetiskt menade att de borde/kunde vara. *Alla* vårdnadshavare svarade då att de ändå inte hade skrivit in sina allra yngsta barn under 3 år i förskolan – alltså oavsett om förskolan uppfyllde alla deras önskemål.

I figuren nedan visas kodningarna som betecknar de önskemål om ett framtida eller idealsamhälle som vårdnadshavarna gav uttryck för.

Figur 14: En ideal förskola och ett idealt samhälle

Flera av de intervjuade (11 av 31) betonade särskilt att förskolan som den nu ser ut behövs först för alla barn från tre år, även om förskolor även ska finnas för barn som behöver det, och vars föräldrar väljer att arbeta på del- eller heltid innan barnet fyllt tre. Om en större valfrihet fanns mellan olika *former* av omsorg – även dagbarnvårdare och föräldra- eller personal-koo- perativ – för barn under 3 år, skulle detta ha flera positiva effekter. Det skulle bli mer accepte- rat att vara hemma längre med sina barn och föräldrarollen skulle bli uppgraderad och stärkt menade 16 av 31 vårdnadshavarna. Ett par av dessa betonade dock att detta skulle kräva att män generellt behöver ta ett större ansvar för hemarbetet och omsorgen. Att småbarnsföräldrar inte bör arbeta heltid alls utan endast deltid fram tills barnet börjar skolan betonade 2 andra av de 31 respondenterna.

En större valfrihet med fler olika alternativa sätt att sköta de yngsta barnens omsorg skulle också göra att förskolan skulle kunna koncentrera sina resurser på de barn som faktiskt

behöver gå i förskolan före 3 år och de äldre förskolebarnens skolförberedande utbildning. På detta sätt skulle kanske även förskolans utbildnings- och personalproblem kanske kunna lösas.

En betoning på förskolans omsorgsarbete för de yngsta barnen framfördes även av 7 av de 31 intervjuade vårdnadshavarna. De menade att de allra yngsta barnen behöver mer av ett fritt utforskande av sin omvärld, som kräver mer vuxenresurser och mindre barngrupper. Varje barn under 3 år behöver en anknytningsperson som inte byts ut menade 12 av de 31 vårdnadshavarna.

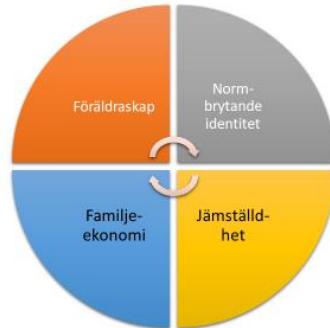
Valfriheten beskrevs också i termer av flera riktade verksamheter till familjer som har barnen hemma, exempelvis öppna förskolor med språkträning/undervisning och andra aktiviteter även för äldre barn. Några vårdnadshavare betonade att det var svårt för dem att hitta platser kostnadsfritt att vara när de träffades utanför hemmet, varför öppna förskolor och gårdar för barn som är hemma behövs för utlåning.

För att valfriheten ska kunna genomföras behövs även ett stöd i regelverket på arbetsmarknaden, bland arbetsgivare, stöd med ett delande av pensionspoäng, föräldraförsäkring, mm, så att inte den som väljer att vara hemma mer förlorar onödigt mycket.

Genom att fler som vill och kan uppmuntras och stöttas på olika sätt att vara hemma kan ett mer socialt och emotionellt hållbart samhälle skapas anförde 9 av 31 av vårdnadshavarna. Några poängterade hur detta skulle motverka stress, depression och utbrändhet bland småbarnsföräldrar och göra samhället mer barnvänligt.

Avslutande diskussion om kostnaderna av ett normbrytande val och beteende

Ett normbrytande beteende görs inte utan kostnader. Den sammanfattande figuren nedan synliggör fyra olika huvudkategorier av innehåll för den diskussion som kodades i termer av normkonflikter respektive målkonflikter, dvs. vad innehållet i dessa konflikter handlade om. Storleken på fälten i bilden representerar inte en kvantitativ viktningen mellan dessa innehåll i förhållande till antalet utsagor i materialet även om vissa kvantifieringar är möjliga att återge, vilket också gjorts i den inledande sammanfattningen.

Figur nr 4: Analysresultat av norm- och målkonflikter.

Den största sociala normkonflikten gäller upplevelsen av att personer i familjens närhet ger uttryck för att föräldrarna genom valet berövar barnen möjlighet att socialiseras med andra barn och vuxna i förskolan. Genom att bryta mot socialiseringsnormen uppfyller de kriterierna för normen om ett otillräckligt föräldraskap och agerar därmed inte i sina barns bästa intressen. Detta är en social kostnad som är besvärande och/eller tung för respondenterna, eftersom de själva menar att deras val är att göra just något som de menar är för deras barns bästa. De hänvisar till ett *barnperspektiv*, dvs. barnets rätt till en stark anknytning till sina primära vårdnadshavare och sina syskon, samtidigt som samhällsnormerna identifierar dem som normbrytare mot precis detsamma – ett barnperspektiv. I ”samhällets ögon”, dvs. i enlighet med en dominerande samhällsnorm, är en tidig förskolestart en garanti för att alla barn ska socialiseras in i samhället, språket och kulturen på bästa möjliga sätt.

Genom hela materialet blir det tydligt att de här vårdnadshavarna dras med en social kostnad som handlar om att det måste förhålla sig till att andra uppfattar att de har en normbrytande identitet. Att förneka barnen att *socialisera(s)* med andra barn är, som diskuterats tidigare, även ett uttryck för ett bristfälligt föräldraskap som inte sällan kopplas samman med att vara

lågutbildad eller att vara avvikande på andra sätt. Ett axplock av citat nedan exemplifierar detta.

”Jag tror att tyvärr är synen att när man är hemma med barn tydligen att man sitter i soffan och pillar sig i naveln och äter chokladpraliner. Man har ingen framtidsönsknings, ingen karriärstro. Jag tas ofta för att vara lågutbildad.” (R)

”Och sen också att man ses som lite ’koko’ som är hemma med sina barn längre. Det är min upplevelse när jag säger till folk att: ’Nä, de går inte på förskola’, då säger folk: Nähä, men när ska de börja då? Och nu när jag säger att de har börjat säger alla: ’Men vad bra vad skönt för dig’.” (V)

”Det finns en bild av hemmaföräldrar att man är antingen lite lat, inte orkar arbeta, men också vad man ofta stöter på är ’Jamen hemmaföräldrar, det är väl något religiöst? Extremister!’ Nästan som att man är en relik från ett forna samhälle och särskilt om kvinnan är hemma. /.../ Folk ifrågasätter det väldigt mycket.” (b)

”Jag vet att det är väldigt kontroversiellt. Alltså en av mina närmaste vänner som har sitt barn på förskola sedan ett års ålder: när jag säger att jag ska vänta till tre år pga det här med anknytningen. Jag fick inte ens prata klart för hon blev jättearg.” (A)

De sociala kostnaderna är betydligt mer sammansatta och komplicerade att förhålla sig till än de mer uppenbara familjeekonomiska kostnader som beslutet alltid innebär, även för de familjer som förberett sig ekonomiskt. De sociala kostnaderna är beroende av det sammanhang som individerna befinner sig i. Inom ramen för kärnfamiljen är alla överens om att vinsterna är högre än kostnaderna, vilket går att avläsa i figuren som visar att de positiva vinsterna för barnen och familjen är betydligt större än kostnaderna.

Men i relation till omvärlden, även nära släktingar, vänner och arbetskamrater, innebär beslutet sociala kostnader som oroar flera respondenter mycket. De uppger att de ses av andra i sin omgivning som ”ojämställda”, ”fjättrade vid spisen” eller att ha hamnat i en ”kvinnofälla”.

Flera av dessa kvinnor oroar sig även för hur andra kvinnor ser dem som ”dåliga feminister” eller ”förrädare”. Utöver detta finns upplevelser av avundsjuka eller andra känslor av missunnsamhet och annat som riktas mot respondenterna. Detta gör att de intervjuade berättar att de ofta undviker att berätta om sitt beslut för att inte väcka dåliga känslor hos andra, skuld-känslor för sitt eget beslut eller avund. Ibland undviker de helt att prata om hur de har det som familj även med närstående vänner och familj som vet om beslutet men som visat att de inte gillar det.

Den ovanstående sociala kostnaden som många av de intervjuade kvinnorna upplever överlappar med den målkonflikt de har att hantera. Det nedanstående citatet ramar in såväl de sociala kostnaderna som en effekt av de sammanflätade normerna – *arbetsnormen, jämställdhetsnormen och socialiseringsnormen* – och som utmynnar i en målkonflikt för kvinnan (det är bara kvinnor som uttalar sig om detta) som hon behöver förhålla sig till och fatta svåra beslut kring.

”Senast förra veckan ringde min pappa och sa ’När ska du börja jobba?’ Sådana frågor får man ju oftare ju längre man är hemma. ’Men ska verkligen inte eran lilla få börja i förskolan? Han kommer ju att ha så mycket utbyte av det. Det är ju jätteviktigt.’ Han är orolig för min karriär och det är ju jag med! Det har varit skitjobbigt. Man växer upp och tror att man ska bli nästa president, typ. Jag vet inte om det är hela vår generation eller ... Sedan inser man att Nää, jag kan inte göra vilket val jag vill, jag kommer alltid att sätta barnen först. Livet är ju långt så jag kan hinna göra andra saker senare i livet. Och karriär kan man bygga på olika sätt.” (X)

En mycket stark och svår kostnad utgörs av en kombination av sociala och ekonomiska kostnad som en av de intervjuade har kallat en ”*ofrivillig ojämställdhet*”. Termen användes som svar på frågan om påverkan av familjen men hänger också samman med samhällets normer och förutsättningar. Den ”ofrivilliga ojämställdheten” är *ofrivillig*, menar respondenten, eftersom den beror på de bristande förutsättningar som samhället ger föräldrar som fattar detta beslut om att vara hemma för sin egen och sina barns skull. Respondenten säger:

”Det finns en känslomässig tanke att det är en som *ofrivillig ojämställdhet* mellan oss; så vi kan inte välja att vara jämställda med de förutsättningar som finns i samhället.” (K)

Ofrivillig ojämställdhet, såsom respondenten ovan definierar begreppet, gäller de kvinnor (20 av 31) som är den av föräldrarna som tar störst ansvar för barnens omsorg genom att antingen vara hemma på heltid och/eller arbeta/studera deltid. Men även de 9 kvinnor i de föräldrapar som förvärvsarbetar 50/50, eftersom det enligt normen innebär att deras deltidsarbete spär på det nationella lönegapet mellan könen i enlighet med en jämställdhetsnorm som innebär att kvinnan ska arbeta lika mycket som mannen. (Se diskussionen i sammanfattningen.)

Den ofrivillig ojämställdhet som hänvisas till handlar rent konkret om de effekter beslutet om att vara hemma längre med barnen har på kvinnans professionella utveckling på sikt, den ekonomiska ojämställdheten i form av ett könslönegap i förhållande till manliga kollegor som inte fattat samma beslut, samt en lägre pension med konsekvenser för hela livet. Det är viktigt att komma ihåg att alla kvinnor, utom en, i dessa familjer är högskoleutbildade och därmed på pappret har goda chanser att återuppta sina karriärer, även om flera av dem formellt är arbetslösa vid intervjutillfället.

Samma respondent som ovan anför att detta tillstånd av ofrivillig ojämställdhet innebär att hon till sist har behövt sluta oroa sig och istället är en desillusionerad realist när det gäller ojämställdheten i arbetslivet. Hon väljer istället att hävda sin rätt till ett val att vilja vara med sina barn.

”Jag är ju uppvuxen i tanken att kvinnor som kom före oss kämpade för att vi skulle kunna komma ut på arbetsmarknaden och vi skulle få utbilda oss i vi skulle få göra karriär på samma villkor som männen. Vi skulle inte vara låsta i hemmet med barn och så har jag vänt det ryggen. Är jag då en förrädare? För den feministiska rörelsen som inte utnyttjar det är jag någon slags hemmafru som upprätthåller patriarkatet. Alltså är jag förrädaren. Eller är jag realisten? För jag vill inte sitta under glastaket på

jobbet. Jag har mött så mycket glastak och män som stulit mitt arbete. Jag har fått lägre betalt för jag är kvinna. /.../ Som kvinna måste jag få ha valfrihet. Vara fri och det kan inte vara så att det är någon annan som ser vad som är bäst för mig. Men jag identifierar mig fortfarande som feminist.” (K)

En enda kvinna i materialet intar en tydlig särartsfeministisk hållning. Denna hållning utgör ett undantag i sättet att uttrycka sig om jämställdhetsfrågan. Hon säger:

”Det finns ju olika roller för män och kvinnor. Och det tycker jag även om jag är feminist. Det ska ju ske på lika villkor” (I).

Männen i familjerna påverkas även de av beslutet att det är kvinnan som i första hand är den som sköter omsorgen om barnen hemma. Männen ger i egna svar eller via den kvinnliga respondenten uttryck för frustration över att inte de också kan vara mer hemma med barnen när lösningen är att endast kvinnan är hemarbetande. Exempelvis säger en respondent:

”Min sambo är ju sån ’Jag vill också, kan inte du jobba så jag kan vara hemma, ni har så mysigt, jag vill också vara hemma!’ Så vi har snarare så här förhandlat att när tiden är rätt så kan jag skaffa ett 50-procentigt jobb.” (J)

Som tidigare visats har 9 av de 31 familjerna valt att dela på förvärvs- och hemarbetet, ibland genom att turas om att arbeta heltid eller att båda arbetar deltid och är hemma på deltid. I 3 av de 9 par som delar lika är båda verksamma som ingenjörer med ett starkt förhandlingsläge på arbetsplatsen och på arbetsmarknaden, och med hög inkomst. Kommentarer om att även mannen avstått från en karriärsuppflyttning på grund av viljan att upprätthålla ett gott familjeliv och föräldraskap finns därför också i intervju svaren från ett par av respondenterna. Samtidigt är det tydligt att det bara är kvinnor som får kommentarer av sina arbetskamrater som upplevs som en social kostnad, så som redovisats ovan. Männen kan istället få mycket positiva kommentarer av sina arbetskamrater. Samtidigt säger kvinnan i ett av paren att hon oroar sig för sin mans karriär under den tid då *hon* arbetar heltid. Hon beklagar sig över att han inte verkar

ha insikt i att hans beslut att vilja vara hemma på halvtid med barnen skulle kunna ge honom problem på arbetsmarknaden.

”Det är både positivt och negativt för han har ingen tanke om att det inte är svårt att inte vara i karriär och ha jobb och allt det där.” (Q)

Jämställdhetsnormen som dominerar utsagorna i det här materialet innebär att kvinnan ska/bör arbeta lika mycket som män för att ett jämställt samhälle ska uppnås. Jämställdhet uppnås alltså inte genom att männen arbetar mindre eller lika lite som kvinnorna.

Slutord

Den här resultatredovisningen av 31 djupintervjuer har med hjälp av direkta citat och referat från de intervjuade vårdnadshavarna velat *ge röst* åt vidden av svar som getts för att besvara frågan om varför vissa barn inte går i förskolan direkt efter föräldraförsäkringens avslutande. I ett sista citat från en av respondenterna sammanfattas studiens huvudresultat väl. Respondenten adresserar normer och fördomarna i samhället men lägger vikt vid vinsterna och de bejakande skäl som deras beslut att vara hemma längre med sina barn är grundat på:

”En del tänker kanske att det är av religiösa eller konservativa skäl som folk är hemma med sina barn. Vi är inte det minsta religiösa eller konservativa, och vill båda vara hemma med barnen och få möjlighet att knyta an. Jag tänker att den som drar nitlotten är den som tvingas vara *ifrån* barnen större delen av deras första år. Och om det går så ska man i största möjliga mån se till att båda får den möjligheten. Den anknytningen kommer att vara guld för relationen i framtiden. Att vara med sina barn de första åren är ingen ’kvinnofälla’, utan det är en vinst som båda föräldrar borde försöka ta del av, och är då inte heller ett hinder för jämställdheten.” (D)

För att återknyta till några av frågorna i den inledande sammanfattningen är det mot bakgrund av de analyser som gjorts i denna studie möjligt att säga att det som hindrar vårdnadshavarna i de här familjerna från att skriva in sina barn i förskolan är *föräldraskapet* i sig: dels deras intuitiva, eller genom studier förvärvade, tilltro till betydelsen av den tidiga anknytningen

mellan barn och primära vårdnadshavare; dels deras tilltro till sin egen förmåga och betydelse av att skapa ett hållbart familjeliv som något som är viktigare än den egna karriärsutvecklingen och en levnadsstandard som bygger på två heltidslöner.

Vad gäller förskolan så handlar deras beslut inte om bristande kunskaper om förskolan om varför den är viktig för barnen. Däremot finns en bristande tilltro till att förskolan kan ge deras yngsta barn det de behöver under de första åren i livet. Denna bristande tilltro handlar både om de dokumenterade heterogena kvalitetsbrister som finns i svensk förskola¹⁹, men framför allt handlar det om en bristande tilltro till att en institution med barngrupper som är större än vad en syskongrupp i en familj kan vara ska kunna göra ett bättre arbete med deras 1- till 3-åringar än de själva kan. Annorlunda uttryckt visar dessa vårdnadshavare att de har en större tilltro till sin egen förmåga till omsorg, utveckling, lek och lärande med sina yngsta barn än till förskolans.

Med detta sagt blir det tydligt att forskningsfrågan om vad som utgör ett hinder bygger på och utgår från en negativ logik. Vårdnadshavarnas svar på frågorna handlar istället om vad som *motiverar* dem att fatta detta beslut. Beslutet att vara hemma längre med sina barn och stärka sin relation till barnet/barnen är fattat utifrån en bejakande och affirmativ logik. Och de fattar detta beslut trots att det är ett beslut som ses som en avvikelse från normen, ett normbrott, som dessutom medför båda kännbara ekonomiska, materiella, karriärmässiga och sociala konsekvenser.

---

¹⁹ Se Skolinspektionens slutrapport från 2018. <https://www.skolinspektionen.se/globalassets/02-beslutsrapporter-stat/granskningsrapporter/regeringsrapporter/redovisning-av-regeringsuppdrag/2018/forskolans-kvalitet-och-maluppfyllelse-slutrapport-feb-2018.pdf>; Se även kvalitetsutvärderingar med ECERS rapporterade av Samuelsson, I. P., Williams, P., & Sheridan, S. (2015). Stora barngrupper i förskolan relaterat till läroplanens intentioner. *Nordisk barnehageforskning*, 9.; Williams, P., & Sheridan, S. (2018). Förskollärarkompetens–Skärningspunkt i undervisningens kvalitet. *BARN-Forskning om barn og barndom i Norden*, 36(3-4), 127-146.

Författarens kommentarer

Utan att dra några slutsatser vill jag som författare till denna rapport erbjuda några kommentarer och ett antal referenser till forskning som visar på komplexa relationer mellan det som är medfödda förutsättningar och sociala relationer mellan barn och vuxna i omsorgssituationer i hemmet och i institutioner för omsorg och förskolor. Forskning kan inte ge oss svaren på de frågor vi ställer, utan bara delsvar. Dessa delsvar kan ingå i en förhandling människor emellan (och internt hos den enskilde) i skärningspunkterna mellan värderingar, erfarenheter, ansvarsfrågor, sociala normer och ekonomiska realiteter på olika plan, för olika situationer, i olika tider och för olika grupper av människor.

Som forskare har jag försökt synliggöra vad ett antal vårdnadshavare har att säga om varför deras barn inte går i förskolan. Den konstruktivistiska grundade kodnings-metoden har hjälpt mig att metodiskt upprätthålla en distans till mina egna värderingar och erfarenheter som under processen ofta gjorde sig synliga. Det har varit viktigt att låta det gå mycket tid efter genomförandet av intervjuerna och författandet av rapporten som skrivits och skrivits om i flera omgångar. Sammantaget har metoden och tiden hjälpt mig att sammanfatta hur de orsaker till beslutet att vara hemma längre med sina barn som uppges i vårdnadshavarnas utsagor är fattat i skärningspunkterna och i en förhandling mellan egna upplevelser, värderingar och samhällets normer och ekonomiska realiteter.

Det är lätt att hävda att dessa välutbildade vårdnadshavare i alla fall *har* ett val och att de inte är representativa för de grupper som i alla fall statens utredningar är mest intresserade av (SOU 2020:67), varför det blir ointressant att höra vad de har att säga. Då är det viktigt att komma ihåg att alla individers beslut och upplevelser är unika samtidigt som beslutet också avspeglar samhället i stort. Ur ett forskningsperspektiv är det alltid av särskilt värde att studera de individer som upplever att de bryter mot en uttalad eller outtalad norm, eftersom detta normbrott synliggör normen som tydligast. Här finns alltid något att lära.

Denna rapport synliggör, bland mycket annat, att arbetsnormen och jämställdhetsnormen har fått ett genomgripande genomslag i det svenska samhället. De är för givet tagna. Alla som kan ska arbeta och helst heltid. Den jämställdhetsnorm som dominerar i utsagorna, och som är

nära sammanflätad med arbetsnormen, innebär den att kvinnan ska arbeta lika mycket, helst med samma saker, och tjäna lika mycket som mannen, med mannen som måttstock. Vi tar för givet att småbarnsföräldrar ska kunna gå tillbaka till ett heltidsjobb efter en redan generös föräldraledighet när barnet är drygt 1 år gammalt och senast vid 2 års ålder. Den här studien synliggör att för att detta ska legitimeras och ske så smärtfritt som möjligt så är socialiseringsnormen nödvändig. Den förstärks i sin tur av normen om den otillräckliga familjen. Med andra ord, för att arbetsnormen och jämställdhetsnormen tillsammans ska vara dominerande behövs samtidigt en socialiseringsnorm som visar att det är bättre för barn att vara på förskolan än hemma. Annars överordnas arbetsnormen barnperspektivet. Det som är bra för samhället och jämställdheten behöver helt enkelt också vara bra för barnen.

Arbetsnormen och jämställdhetsnormen bygger på en bejakande logik om jämställdhet i samhället. Denna bejakande logik kommer i konflikt med den bejakande logik som de här vårdnadshavarna istället fattar sitt beslut på, och som också den hänvisar till vad de menar är bäst för barnen och dem själva under småbarnsåren. De skjuter fram förvärvsarbetet på hel- eller deltid, och motverkar i vissa fall därmed sina egna jämställdhetssträvanden, för att bejaka sin relation till sitt/sina barn. För detta beslut betalar de en kostnad, både materiellt, professionellt och socialt.

Det tycks alltså finnas motstridiga och olika starka barnperspektiv i omlopp i samhället. Om vi ser till statens institutioner, såsom Folkhälsomyndigheten, kan vi fråga oss på vilket sätt frågan ställs om vad som är bäst för de allra yngsta barnen? Här ställs frågan i första hand i sammanhang där de yngsta barnen kan behöva skydd, vård, omsorg och språklig utveckling också av andra än sina primära vårdnadshavare.²⁰ Frågorna formuleras med utgångspunkt tagen från de barn som utgör undantag från helheten och behöver mer och annat än de flesta. Detta ger frågorna ett nödvändigt risk- och brist-perspektiv. Det är enligt politiska förslag med ett sådant barnperspektiv därför bättre att *alla* barn går i förskolan från tidig ålder för att samhället bäst ska kunna hjälpa och skydda de barn som behöver kompensatorisk omsorg,

---

²⁰ The first 1000 days in the Nordic countries. A situation analysis <https://pub.norden.org/nord2020-051/nord2020-051.pdf>.

socialisering och undervisning i förskolan (se motion till Riksdagen 2020/21:1993 om en öppen, obligatorisk och avgiftsfri förskola (från 2 år)).²¹

Men när det gäller barnperspektivet i relation till förskolans generella och långsiktiga effekter på barnens utveckling finns inga entydiga forskningsresultat. Resultaten är motstridiga²² inte minst som en effekt av att studierna är svåra att genomföra. Medvetet genomförda interventioner²³ och välutbildad och fortbildad personal i verksamheten som har hög kvalitet uppvisar genomgående goda effekter.²⁴ Därför är det förstås oroande när Skolinspektionen och forskning pekar på att kvaliteten i landets förskolor varierar mycket och inte kan ses som likvärdig²⁵ och att endast i snitt 40% av personalen har någon form av utbildning.²⁶ Det finns dock en hel del forskning som visar vilka riskfaktorerna är för barnens tidiga utveckling,

---

²¹ https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/motion/en-oppnen-obligatorisk-och-avgiftsfri-forskola_H8021993 (Se motiveringen: ”För många barn är förskolan också den plats där man faktiskt möter andra människor, eller där man kommer ifrån destruktiva familjeförhållanden. Förskolepersonalen kan vara dem som ser och slår larm när barn riskerar att fara illa”).

²² Se exempelvis: Jay Belsky (2006) Early child care and early child development: Major findings of the NICHD study of early child care, *European Journal of Developmental Psychology*, 3:1, 95-110, DOI: 10.1080/17405620600557755; Gustafsson, B. M., Proczkowska-Björklund, M., & Gustafsson, P. A. (2017). Emotional and behavioural problems in Swedish preschool children rated by preschool teachers with the Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ). *BMC pediatrics*, 17(1), 1-10; Havnes, T., & Mogstad, M. (2011). No child left behind: Subsidized child care and children's long-run outcomes. *American Economic Journal: Economic Policy*, 3(2), 97-129; Vandell, D. L., Belsky, J., Burchinal, M., Steinberg, L., Vandergrift, N., & NICHD Early Child Care Research Network. (2010). Do effects of early child care extend to age 15 years? Results from the NICHD study of early child care and youth development. *Child development*, 81(3), 737-756.

²³ Se exempelvis: Diamond, A., Barnett, W. S., Thomas, J., & Munro, S. (2007). Preschool program improves cognitive control. *Science*, 318(5855), 1387-1388.

²⁴ Se exempelvis: Sylva, K., Melhuish, E., Sammons, P., Siraj-Blatchford, I., & Taggart, B. (2011). Preschool quality and educational outcomes at age 11: Low quality has little benefit. *Journal of Early Childhood Research*, 9(2), 109-124.

²⁵ <https://www.skolinspektionen.se/globalassets/02-beslut-rapporter-stat/granskingsrapporter/regeringsrapporter/redovisning-av-regeringsuppdrag/2018/forskolans-kvalitet-och-maluppfyllelse-slutrapport-feb-2018.pdf>; Samuelsson, I. P., Williams, P., & Sheridan, S. (2015). Stora barngrupper i förskolan relaterat till läroplanens intentioner. *Nordisk barnehageforskning*, 9.; Williams, P., & Sheridan, S. (2018). Förskollärarkompetens—Skärningspunkt i undervisningens kvalitet. *BARN-Forskning om barn og barndom i Norden*, 36(3-4), 127-146.

²⁶ SCB 2021. <https://www.skolverket.se/skolutveckling/statistik/sok-statistik-om-forskola-skola-och-vuxenutbildning?sok=SokC&verkform=F%C3%B6rskola&omrade=Barn%20och%20grupper&lasar=2021&run=1>

exempelvis stress och en otrygg, icke förutsägbar, social miljö.²⁷ Men de faktorer som avgör ett barns utveckling är många och samspelande. Ett samspel mellan barnets (respektive vårdnadshavarens) medfödda karaktär och en kontinuerlig, god, trygg och nära relation till vuxna påverkar barnets förmåga att långsiktigt hantera nya situationer och sig själv.²⁸

Mot bakgrund av den kunskap som jag har som forskare och genomförandet av denna studie undrar jag om det är rimligt att betrakta de föräldrar som själva vill sköta omsorgen om sina barn under de tre första åren eller längre som avvikande och till och med problematiskt avvikande? Frågan känns relevant både mot bakgrund av den kunskap som finns hos professionella vad gäller utvecklingsvetenskaplig forskning som betonar vikten av en stark relation och anknytning till några kontinuerliga primära vårdnadshavare²⁹ och i synnerhet när den sätts i

---

²⁷ Se exempelvis: Black, M. M., Walker, S. P., Fernald, L. C., Andersen, C. T., DiGirolamo, A. M., Lu, C., ... & Lancet Early Childhood Development Series Steering Committee. (2017). Early childhood development coming of age: science through the life course. *The Lancet*, 389(10064), 77-90; McLaughlin, K. A., Sheridan, M. A., Tibu, F., Fox, N. A., Zeanah, C. H., & Nelson III, C. A. (2015). Causal effects of the early caregiving environment on development of stress response systems in children. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 112(18), 5637-5642; Pakulak, E., Stevens, C., & Neville, H. (2018). Neuro-, cardio-, and immunoplasticity: Effects of early adversity. *Annual review of psychology*, 69, 131-156. <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-010416-044115>.

²⁸ Kochanska, G., Woodard, J., Kim, S., Koenig, J. L., Yoon, J. E., & Barry, R. A. (2010). Positive socialization mechanisms in secure and insecure parent-child dyads: Two longitudinal studies. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 51(9), 998-1009; Kochanska, G., Aksan, N., & Carlson, J. J. (2005). Temperament, relationships, and young children's receptive cooperation with their parents. *Developmental Psychology*, 41(4), 648.; Lickenbrock, D. M., Braungart-Rieker, J. M., Ekas, N. V., Zentall, S. R., Oshio, T., & Planalp, E. M. (2013). Early temperament and attachment security with mothers and fathers as predictors of toddler compliance and noncompliance. *Infant and Child Development*, 22(6), 580-602; McElwain, N. L., Holland, A. S., Engle, J. M., & Wong, M. S. (2012). Child anger proneness moderates associations between child-mother attachment security and child behavior with mothers at 33 months. *Journal of Family Psychology*, 26(1), 76.

²⁹ Se exempelvis: Cozolino, L. (2014). *The neuroscience of human relationships: Attachment and the developing social brain (Norton Series on Interpersonal Neurobiology)*. WW Norton & Company; Crowell, J. A. (2003). Assessment of attachment security in a clinical setting: Observations of parents and children. *Journal of Developmental & Behavioral Pediatrics*, 24(3), 199-204; Lerner, R. M., Agans, J. P., DeSouza, L. M., & Hershberg, R. M. (2021). Developmental Science in 2025: A Predictive Review. In *Individuals as Producers of Their Own Development* (pp. 127-148). Routledge; Siegel, D. J. (2001). Toward an interpersonal neurobiology of the developing mind: Attachment relationships, "mindsight," and neural integration. *Infant Mental Health Journal: official publication of the world association for infant mental health*, 22(1-2), 67-94; Sroufe, L A (2005) Attachment and development: A prospective, longitudinal study from birth to adulthood, *Attachment & Human Development*, 7:4, 349-367, DOI: 10.1080/14616730500365928.

relation till kunskaper om förskolans ännu varierande och icke likvärdiga kvalitet. Vi har uppnått en jämlik tillgång till förskola men inte en jämlik tillgång till en likvärdig förskola kvalitetsmässigt.

Det finns också en viktig aspekt av barnperspektivet som flera av vårdnadshavarna i den här studien lyfter fram, nämligen att sträva efter ett mer hållbart stressreducerat familjeliv. Det gynnar både barn och vuxna i alla typer av familjer. Och kanske, som några av de intervjuade vårdnadshavarna säger, kan ett mer hållbart familjeliv på sikt gynna hela samhället? Kanske kan även detta vara ett politiskt mål vid sidan av att hitta fler och bättre sätt att hjälpa de familjer och barn som behöver hjälp tidigt i sina liv?

Så när vi ställer frågan om varför inte alla föräldrar och vårdnadshavare vill utnyttja sin rätt till förskoleplats, så är kanske svaret så enkelt som att de själva vill ge barnen den omsorg de behöver under de första åren också för att för dem skapa ett hållbart socialt och emotionellt liv. Enligt de intervjuade vårdnadshavarna i denna studie handlar beslutet inte bara om att tillfredsställa det de menar är barnets behov, utan det handlar också om ett föräldraperspektiv. De stannar hemma också för sin egen skull, både som individer och som familj. I relation till den ovanstående diskussionen om de kostnader som ett normbrytande beteende innebär för dessa småbarnsföräldrar tycks det rimligt att lyssna på några av de förslag som de har för att normalisera flera sätt att ge de yngsta barnen omsorg.

Vad är det då för förslag för ett idealt samhälle för småbarnsfamiljer de har och som jag menar är värda att upprepa här?

Självklart, menar de, ska det finnas en förskola för de allra yngsta barnen och för alla barn vars föräldrar vill och behöver det. Men det borde inte betraktas som ett avvikande beteende att vilja vara hemma längre med sina små barn. Istället för att se dessa vårdnadshavare som normbrytande avvikare vill de se en mer utbredd acceptans för flera olika sätt att lösa de yngsta barnens omsorg. Utvecklingen har istället gått mot ett enda alternativ – förskola. Andra former av barnomsorg har blivit allt ovanligare och existerar inte ens i vissa kommuner.

Det enda alternativet till förskola i många kommuner är i så fall att själv vara hemma längre med sitt/sina barn. För att kunna välja detta menar ett par av de intervjuade i den här studien att det borde finnas tillgänglig information om vad som gäller rent juridiskt och ekonomiskt, och hur vårdnadshavare kan planera för att vara hemma längre på hel- eller deltid ekonomiskt. Idealt bör dessa råd och denna planering kunna hjälpa familjen att stötta jämställdheten mellan vårdnadshavarna och samtidigt hitta sätt att stötta ensamståendes nätverk och situation. Allt för det ska bli så bra som möjligt för de inblandade vuxna kring ett barn.

Och när det gäller relationen till arbete diskuterar några av de intervjuade önskemål om nya lösningar i arbetslivet så att det blir mer självklart att såväl män som kvinnor är hemma mer under de år de har småbarn hemma. Går det att sätta de allra yngsta barnens behov i centrum och göra det möjligt för småbarnens vårdnadshavare att vara närvarande i barnens liv utan den press som idag finns på dem från arbetslivet? Går det att hitta sätt att göra arbetsgivarna ännu mer motiverade att ha deltidsanställda vårdnadshavare till små barn under ett antal år?³⁰ Så att de senare kan få tillbaka friskare och mer tillfredsställda medelålders medarbetare som arbetar i flera år än nu?

För de barn som är hemma med sina vårdnadshavare ger vårdnadshavarna i studien förslag om en förstärkt öppen förskola även för något äldre barn med språkutbildningar i svenska för de barn som bedöms behöva det, och med aktiviteter som sammanför föräldrar och samtidigt integrerar dem i det lokala samhället. Hur kan BVC och öppna förskolan, familjecentraler och vårdcentraler samarbeta kring barnens utveckling och hälsa på ett sätt som skapar starka, friska, glada, språkkompetenta barn och starka, friska, nöjda och samhällsintegrerade vårdnadshavare? Detta borde vara prioriterade åtgärder för många kommuner.

För att allt detta ska åstadkommas behöver inte bara möjligheterna för de hemmavarande barnen och deras familjer stärkas; även förskolans kvalitet behöver stärkas och i synnerhet vad gäller de yngsta barnens verksamhet och ett mer utvidgat samarbete med vårdnadshavarna än

---

³⁰ Rätt till arbetstidsförkortning för vårdnadshavare av barn upp till 8 år (och ev upp till 12 år). <https://www.forsakringskassan.se/arbetsgivare/foraldraledighet/foraldraledig-medarbetare>

det som praktiseras i dag. Dessutom behöver en betydligt större andel än dagens 40% av förskolans personal vara utbildad, och i *synnerhet* de som arbetar med de allra yngsta barnen om förskolan ska få de goda effekter den faktiskt kan ha på barns utveckling och lärande.

Avslutningsvis: som förskoleforskare är jag väl medveten om att det inte finns någon vetenskapligt underbyggd officiell småbarnspedagogik i Sverige. Därför finns inte heller några uttryckliga mål eller riktlinjer för de yngsta förskolebarnens (0-3 år) utbildning och omsorg i den svenska läroplanen för förskolan.³¹ Något som finns i flera länder i världen, och särskilt där barnen mer regelmässigt lämnas i omsorg när de är under 2 år, men också exempelvis i Finland där de yngsta barnen inte går i förskolan i samma omfattning som i Sverige.³² Det är en politisk uppgift att ta initiativet till en förstärkt och förbättrad förskola för de allra yngsta barnen i den svenska förskolan.

---

³¹ Se doktorsavhandling från 2013 om de yngsta barnen och läroplanen. Jonsson, A. (2013). *Att skapa läroplan för de yngsta barnen i förskolan: Barns perspektiv och nuets didaktik* (Doctoral dissertation, Acta Universitatis Gothoburgensis).

Skolverket utgav 2018 ett stödmaterial för arbete med åldersgruppen 0-3 år. <https://www.skolverket.se/download/18.6bfaca41169863e6a65d655/1553968156476/pdf4013.pdf>

³² Se exempelvis Finland: <https://www.oph.fi/sv/utbildning-och-examina/grunderna-planen-smabarnspedagogik>